

Kunnskap er avmakt

Regjeringens kunnskapspolitikk er blottet for både kunnskap og politikk.
Det rød-grønne regimet får hard medfart av kritikere.

Side 12–17

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) søker sekretariatsleder

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) er en av tre nasjonale forskningsetiske komiteer i Norge. Medlemmene av komiteene oppnevnes av Kunnskapsdepartementet.

Vi holder til i trivelige lokaler i Prinsensgate 18, Oslo.

1. juli 2007 trådte Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning i kraft, noe som medførte av komité-systemet ble et forvaltningsorgan. Norges forskningsråd er arbeidsgiver for sekretariatets ansatte.

Hovedarbeidsoppgaver:

- Sekretær for komiteen
- Sekretær for den etiske nemnda for patentsaker
- Administrativt ansvar for driften av komiteen
- Rådgivning og veiledning til forskere innen forsknings-etikk
- Utredningsoppgaver
- Bidra med artikler i vårt forskningsetiske bibliotek på www.etikkom.no

Kvalifikasjoner:

- Hovedfag/masternivå, gjerne doktorgrad
- Erfaring fra offentlig forvaltning
- Relevant erfaring fra forskning/utredningsarbeid
- Evne til forståelse for andre fagfelt samt å kunne jobbe tverrfaglig
- Gode samarbeidsevner
- Beherske norsk og engelsk både skriftlig og muntlig

Lønn etter avtale.

Medlemskap i Statens Pensjonskasse.

For nærmere informasjon om stillingen, kontakt administrativ leder Torunn Ellefsen i Forskningsetiske komiteer, tlf 23 31 83 06/90 85 82 18 (torunn.ellefsen@etikkom.no).

Dersom søker ønsker å reservere seg fra oppføring på offentlig søkerliste må dette begrunnes. Opplysninger om søker kan gjøres offentlig selv om søker selv har bedt om konfidensiell behandling. Søkeren varsles dersom ønsket om reservasjon ikke tas til følge, jfr. Offentleglova 25.

Elektronisk søknadsskjema (finnes på www.etikkom.no) må være utfylt og sendt innen søknadsfristen 10. januar 2011.

Mer informasjon om Forskningsetiske komiteer og vårt arbeid finnes på www.etikkom.no.

FORSKNINGSETISKE KOMITEER

UNNGÅ KULDE, IS OG SNØ I NORGE I VINTER

Leilighet i Spania til leie:

- langtidsutleie
i januar / februar / mars

- korttidsutleie

- det kan avtales henting på
flyplass

FOR INFO OG KONTAKT:
www.leilighetispania.no

12: Knuser den rød-grønne kunnskapspolitikken

Forskere feller en sviende dom over den rød-grønne regjeringens kunnskapspolitik. SV har snudd 180 grader, mener professor ved Høgskolen i Sør-Trøndelag.

20: Samtalen

– Vitenskapen kan åpne for tanker og ideer som ellers ville vært umulige, sier forfatteren Gert Nygårdshaug.

24: Etter katastrofen

Hvilke konsekvenser fikk tsunamien i 2004 for foreldre og barn som ble berørt? Funnene forskerne har gjort, vekker internasjonal interesse.

4: Ingen flere universiteter?

Strengere krav til doktorgradsutdanninger og manglende politisk vilje vil gjøre det vanskeligere for høyskoler som ønsker universitetsstatus.

5: – Enda et B-universitet

Universitetet i Nordland blir et B-universitet, akkurat som de andre nye universitetene, mener Tord Lien i FrP. Rektor Pedersen mener det nye universitetet holder et høyt nivå.

6: Strid om rettigheter

Ansatte ved Universitetet i Tromsø må gi fra seg rettighetene til arbeidsresultater når de undertegner arbeidsavtalen med arbeidsgiver. Forskerforbundet protesterer.

7: Vurderer TV-kampanje

I 2010 var Forskerforbundet mer synlig i media enn noen gang. Nå kan det bli aktuelt å ta i bruk avis- og TV-reklame for å vinne lønnskampen.

8: Ny plan for digitalt museum

Universitetsmuseene har tidligere slaktet et forslag til organisering av et nasjonalt digitalt universitetsmuseum. Nå må museene bli enige om en ny plan.

9: Vil ha slutt på baksnakking

For å unngå folkesnakk om de sakkyndige komiteenes vurderinger ved tilsetninger, bør kolleger få mer innsyn, mener professor. Forskerforbundet ved NTNU er uenig.

FASTE SIDER

- 27: Historiske bilder
- 29: Leder
- 30: Kronikk
- 32: Bøker
- 34: Debatt
- 35: Gjesteskrubenten
- 41: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 1/2011 – 43. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

FUNGERENDE REDAKSJONSSEKRETÆR: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

JOURNALIST: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRAÐ: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 64 87 67 90, Telefaks: 64 87 67 91, E-post: annonser@forskerforum.no

For fortløpende oppdatering: www.forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsideillustrasjon: Kari Stai. Trykk: Askim Grafiske Senter avd. Prinfo Unique.

ISSN 0800-1715. Opplag: 18 400

Fagpressen F
OPPLAGSKONTROLLERT

Norges siste universitet?

Politisk motvilje og strengere krav kan legge hindre i veien for universitetssugne høyskoler.

– Vi har nok universiteter. Vi har ikke bruk for flere, sier Tord Lien (FrP).

– Alle institusjoner verken kan eller skal være universitet, sier Trine Skei Grande (V).

– Det er ikke heldig med en utvikling der alle høyskolene jobber mot å bli universitet kun for tittelens skyld, sier Anna Ljunggren (Ap).

1. januar byttet Høgskolen i Bodø navn til Universitetet i Nordland, etter 13 års arbeid for universitetsstatus. Etter at høyskolen fikk tildelt universitetsstatus, er en rekke medlemmer i Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité (Kuf) negative til flere universiteter i Norge. Denne stemningen råder også ved de gamle universitetene: Rektorene ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen sier til Forskerforum at det er nok universiteter nå.

– Miljøene som tar sikte på å få universitetsstatus, må applauderes for sine ambisjoner. På den annen side må man spørre hva som skal være taket for antall universiteter i Norge. Hvis man ikke øker finansieringsrammene til norsk forskning og høyere utdanning radikalt, må man nå sette et tak, sier rektor Ole Petter Ottersen ved UiO.

Strengere krav

Taket kan imidlertid være i ferd med å settes. Kunnskapsdepartementet (KD) har nå foreslått å innføre strengere krav til størrelsen på fagmiljøet ved doktorgradsutdanningene. Det vil skape problemer for de mange høyskolene som går med universitetsplaner. For å bli universitet må man godkjennes av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (Nokut) etter fastsatte kriterier. Blant annet kreves det fem mastergradstilbud og fire doktorgradstilbud. I forslaget til endring av Nokut-forskriften stilles det også krav til fagmiljøenes størrelse. Ved akkreditering av et nytt doktorgradsstudium skal studiet ha et fagmiljø der minst åtte årsverk er utført av ansatte med doktorgrad eller tilsvarende vitenskapelig kompetanse. Av disse må seks være i heltids kombinerte forsknings- og undervisningsstillinger og minst fire ha professorkompetanse. Institusjonen må også kunne dokumentere at den har kapasitet og rekrutteringspotensial til å knytte til seg minst tjue doktorgradsstudenter per studium i løpet av fire år etter oppstart. Forslaget hadde høringsfrist 1. desember 2010 og har så langt vakt mange reaksjoner.

– Vi støtter forslaget om krav til faglig ansatte og til robuste fagmiljøer. Det som vil gjøre det vanskelig for oss, er volumkravet om

FOTO: KIRSTI HOVDE

– Kravet om minst tjue stipendiater vil gjøre det vanskelig for oss, sier Bente Ohnstad ved HiL.

minst tjue stipendiater per doktorgradsstudium, sier rektor Bente Ohnstad ved Høgskolen i Lillehammer (HiL).

– Uryddig forslag

HiL har sammen med Høgskolen i Gjøvik og Høgskolen i Hedmark planer om å fusjonere og etablere Universitetet i Innlandet fra 1. januar 2015. Det kan nå bli betydelig vanskeligere.

Ohnstad forteller at HiL alene har ett godkjent doktorgradsprogram, er deltakere i et annet og har sendt en søknad til Nokut om et tredje før nyttår.

– Vi har i dag mellom ti og femten studenter ved våre doktorgradssatsinger, og vi synes kravet om tjue stipendiater er for strengt. En tidligere rapport fra Nifu Step har vist at det ikke er noen sammenheng mellom antall stipendiater og graden av gjennomføring, sier Ohnstad.

– Om forskriften blir endret, er det vel urealistisk å tro at Universitetet i Innlandet vil bli en realitet?

– Det gjenstår å se hvordan en ny forskrift vil bli utformet. Kanskje samarbeid med flere institusjoner om doktorgradsstudier kan være en vei å gå.

– Det kan se ut som om KD strammer inn regelverket for å gjøre det vanskeligere å bli universitet. Hva synes du om den framgangsmåten?

FOTO: LINDA BOURNANE ENGELBERTH

– Det må tas en politisk beslutning, mener Ole Petter Ottersen ved UiO.

– Det hadde vært mye mer ryddig om vi heller hadde fått tydelige politiske signaler om den framtidige strukturen i høyere utdanning. Minimumskravet om fire doktorgradsutdanninger og fem mastergradsutdanninger har vært en oppmuntring til høyskolene om å jobbe mot universitetsstatus. Nå blir målet flyttet mens vi kvalifiserer oss, og vi har brukt store ressurser på et mål som kan bli stadig vanskeligere å nå.

– Kan bære galt av sted

Ottersen ved Universitetet i Oslo etterlyser nå en tydeligere politisk vilje for sektoren.

– Jeg mener myndighetene burde lage en masterplan for hvordan sektoren skal utvikles.

Han frykter at om flere høyskolemiljøer jobber mot å oppnå universitetsstatus, vil det kunne få konsekvenser for den spesifikke fagkompetansen ved høyskolene.

– Miljøer som nå har en veldig sterk stilling innenfor spesielle nisjer, kan utvannes hvis flere miljøer oppretter master- og doktorgradsprogrammer for å tilfredsstille Nokuts krav. Det kan bære helt galt av sted hvis det nå ikke tas en politisk beslutning, sier han.

Selv om det skulle bli vanskeligere, tror ikke Forskerforbundet at færre høyskoler vil søke om universitetsstatus. I sin høringsuttalelse skriver forbundet at forslagene til innskjerping av kravene for å bli universitet ikke vil gjøre

– Smalt, men godt

1. januar ble Universitetet i Nordland opprettet. Det er allerede et B-universitet, ifølge Fremskrittspartiet.

noe med de underliggende drivkreftene bak universitetsambisjonene. Forbundet går imot departementets forslag om tallfesting av minimumsstørrelse på fagmiljøet som er knyttet til et doktorgradsstudium, og skriver at innføring av strengere krav ikke vil stoppe noen fra å prøve å bli universitet.

– Det er ikke påvist at små fagmiljøer har dårligere doktorgradsutdanning enn store fagmiljøer, sier forbundets leder Bjarne Hodne.

Han mener også det er grunn til å tro at departementets forslag er et forsøk på å stramme inn på adgangen til å bli universitet.

Bekymret for kvaliteten

Dette avviser imidlertid ekspedisjonssjef Toril Johansson i KD. Hun sier høringsforslaget bygger på en forståelse om at strengere krav til størrelsen på fagmiljøet og antall stipendiater i doktorgradsutdanningen vil styrke kvaliteten.

– Vi har tro på at større og bredere forskningsmiljøer vil ha betydning, uttaler Johansson.

– Ønsker departementet med dette å gjøre det vanskelig for høyskolene å kunne søke om akkreditering som universitet?

– Det vil få konsekvenser for høyskoler som vil søke om opprykk. Men det som ligger bak endringsforslagene, er departementets bekymring for kvaliteten i norsk forskerutdanning. Vi har også nylig sendt en bestilling til Forskningsrådet om ny evaluering av doktorgradsutdanningen, og også her vil det bli lagt vekt på kvalitet, sier Johansson.

Det vil ikke Bjarne Hodne være med på.

– Det er kritikkverdig at departementet gjør dette under dekke av å foreslå tiltak for kvalitetsutvikling. Dagens krav for å bli universitet er strenge, og det er krevende å oppnå universitetsstatus. Det har tatt tid og krevd langsiktig arbeid å bli universitet for både Universitetet i Stavanger og Universitetet i Agder. Etter opprettelsen av Universitetet i Nordland er det i overskuelig framtid ingen institusjoner som vil innfri kravene, sier han.

Det er også konklusjonen til lederen av kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget, Marianne Aasen (Ap).

– Det er en stund til vi ser nye universiteter i Norge nå. Jeg kjenner ikke til noen som er på nippet til å bli det. Det tar lang tid, og det krever mye.

AV JOHANNE LANDSVERK
OG AKSEL KJÆR VIDNES

Blir Universitetet i Nordland et fullverdig universitet? Ja, sier universitetet selv. Nei, sier Fremskrittspartiet, som kaller Norges fire nye universiteter B-universiteter.

– Det er A- og B-universiteter i Norge. Det er upopulært at jeg sier det, men noe annet ville vært bare tull.

Forskningspolitisk talsmann i Fremskrittspartiet Tord Lien mener at dagens finansieringsordning deler inn Norges universiteter i A- og B-universiteter. Han mener at de fire gamle universitetene, Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, NTNU og Universitetet i Tromsø tilhører A-universitetene. B-universitetene er de nye universitetene Universitetet i Stavanger, Universitetet i Agder, Universitetet for miljø- og biovitenskap og nå altså Universitetet i Nordland, som ble opprettet 1. januar. Han ser heller ingen interesse på Stortinget for å endre dagens finansieringsordning. Den innebærer at de gamle universitetene får langt bedre finansiering enn de nye.

Slik mener Lien at det også bør være i fremtiden.

– Det er stort flertall for dagens modell. Det er ingen som vil endre på det. Det er naivt å tro at vi kan ha åtte universiteter blant de to hundre beste i verden. Vi må levere forskning og utdanning på høyt nivå, og derfor må vi ikke svekke de fire største. Hele academia skal handle om eksellens, og da må vi ha akademiske flaggskip, sier han.

– På linje med de store

Rektor Pål Pedersen ved Universitetet i Nordland vil på sin side ikke være med på at han leder et B-universitet.

– Nei. Vi har en standard på doktorgrads- og masternivå som er på linje med de etablerte universitetene. Forskjellen på oss og de gamle er at de har mye større bredde i sin fagportefølje. På de fagområdene som vi har utviklet, har vi nivået som er et universitet verdig, sier Pedersen.

Universitetet i Nordland kan skilte med doktorgradsprogrammer i bedriftsøkonomi, sosiologi, profesjonspraksis og havbruk. Det er spesielt doktorgradsprogrammer i profesjonspraksis og havbruk som trekkes frem som det nye universitetets særtrekk, som vil kunne gjøre det attraktivt i konkurranse med mer etablerte universiteter.

– Lien tenker sikkert at hva slags universitet man får, handler om finansiering, og det gjør det sikkert også. Men de gamle skal finansiere en større bredde, det er noe helt annet vi gjør, sier Pedersen.

FOTO: STORTINGET

– Det er naivt å tro at vi kan ha åtte universiteter blant de to hundre beste i verden, sier Tord Lien, FrP.

– Handler det ikke vel så mye om hvilke forskningsforhold forskerne får – at forskere ved gamle universiteter får forske mer på grunn av bedre finansiering?

– Vi sier i vår strategi at de beste forskerne skal ha minst like gode vilkår hos oss som hos våre universitetskollegaer i inn- og utland. Det skal være tid og rom for forskning.

Bekymret for forskningstid

I Forskerforbundets lokallag er det noe større uro når det kommer til tid til forskning og utvikling (FoU). Leder Jorunn Ubostad mener det nye universitetet står i fare for å bli et B-universitet dersom forskningstiden ikke fordeles bedre. I dag fordeles FoU-tid etter et belønningssystem.

Rektor Pedersen mener likevel at universitetet vil klare seg godt med dagens driftsnivå og ambisjoner, men ønsker seg ekstrabevilgninger til flere stipendiatstillinger og postdoktorstillinger. Det fikk nemlig universitetene i Stavanger og Agder. Om han får noen mer dramatisk endring av finansieringssystemet, er langt mer usikkert. Men leder av Kuf-komiteen Marianne Aasen sier til Forskerforum at det kanskje kan være på tide å diskutere dagens ordning.

– På et tidspunkt bør vi ta en diskusjon på hva som er fordeler og ulemper med dagens finansieringsordning.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

– Altfor omfattende avtale

Universitetet i Tromsø innfører et generelt prinsipp om eierskap til arbeidsresultater. De forstår ikke hva de gjør, mener Forskerforbundet.

Hvem skal eie rettighetene til arbeidsresultater? Det spørsmålet har vært en gjenganger ved norske universiteter de siste årene. Nå har Universitetet i Tromsø (UiT) utarbeidet en ny arbeidsavtale som inneholder et punkt der den ansatte må overdra alle rettigheter til sine arbeidsresultater til arbeidsgiver. Unntaket gjelder faglitterære produksjoner og kunstneriske verk.

– Forskerforbundets holdning er at det er ingenting i veien for å gjøre avtaler i de enkelte tilfellene med arbeidsgiver om å overta de og de dokumentene eller at den og den undervisningen skal man kunne gjøre opptak av. Men dette kan ikke være et generelt prinsipp. Det kan ikke være slik at alt du presterer, er universitetets eiendom, sier Frank O. Anthun, leder for avdelingen for lønns- og arbeidsvilkår i Forskerforbundet.

Han forbereder nå et møte som Forskerforbundet skal ha med UiT på nyåret, der immaterielle rettigheter («intellectual property rights», IPR) er temaet.

UiT nektet egen klausul

Retningslinjen for IPR ble enstemmig vedtatt på et styremøte ved UiT sent i 2009. Senere ble det besluttet at retningslinjen skulle inn i arbeidsavtalen til alle nyansatte og på lang sikt bli en del av arbeidsavtalene til alle som allerede er ansatt. Sommeren 2010 sendte Forskerforbundet derfor et brev til alle sine medlemmer. Her oppfordret man dem til å ha en klausul om at de ikke ønsket å fraskrive seg rettighetene til arbeidsresultater selv om de undertegnet arbeidsavtalen.

– Målet vårt er ikke å sabotere arbeidsavtalene ved Universitetet i Tromsø, men på dette punktet går arbeidsgiver etter vår mening for langt. Som fagforening er det vår oppgave å fortelle våre medlemmer hvilke rettigheter de har. Når arbeidsgiver kommer med et forslag som er uakseptabelt, er det vår jobb å fortelle dem dette, sier Anthun.

En postdoktor ved UiT, som ønsker å være anonym, forteller at hun lenge kviet seg for å underskrive den nye avtalen da den ble forelagt henne.

– I utgangspunktet var jeg ikke oppmerksom på dette nye punktet som har kommet inn. Vi har jo ikke fått noe informasjon om det fra ledelsen. Men da jeg ble forelagt den nye arbeidsavtalen, husket jeg mailen som hadde kommet fra Forskerforbundet, og tok derfor

FOTO: IDA KVITTINGEN

– Hvorfor velger UiT en annen vei enn UiB og UiO? spør Frank O. Anthun.

kontakt med dem for å få råd.

I første omgang ble hun oppfordret til å undertegne med klausul om at hun skulle få beholde sine IPR-rettigheter.

– Men universitetet var ikke interessert i å undertegne noe som ikke var standard arbeidsavtale. De ville ikke ha noen klausuler. Derfor endte det med at jeg undertegnet avtalen slik den opprinnelig var utformet, etter råd fra Forskerforbundet. Jeg kunne jo ellers ha risikert å bli stående uten jobb.

Postdoktoren sier at flere rundt henne har gitt uttrykk for at de ikke er spesielt begeistret for den nye avtalen.

– Jeg kjenner til en annen som også har fått en ny avtale til undertegning, noe han ikke har gjort ennå, nettopp på grunn av dette punktet.

Ønsker å samkjøre

Felles retningslinjer for immaterielle rettigheter ble laget på initiativ fra det nasjonale rek-

FOTO: ERIK NORRUD

– Jeg er litt oppgitt over at vi ikke greier å bli enige om å være enige, sier Jarle Aarbakke.

tormøtet i 2008. I den grad noen av de andre universitetene har utarbeidet nye retningslinjer, har de vært langt mindre omfattende enn de som Universitetet i Tromsø har vedtatt.

– Vi var i utgangspunktet enige om å samkjøre våre retningslinjer. Bakgrunnen var at vi så til de som får det til i verden – universiteter som Stanford, Harvard, MIT – som har gode retningslinjer for IPR. Men etter rektormøtet i Trondheim i slutten av november 2010 har vi måttet erkjenne at vi likevel ikke har klart å samle oss. Jeg trodde ting var mer på plass, og at vi hadde større nasjonal konsensus, sier Jarle Aarbakke, rektor ved UiT. Han vil likevel ikke se noen stor dramatik i uenigheten med Forskerforbundet.

– Det er viktig at vi avstemmer oss mot de ansattes organisasjoner. På møtet vi skal ha i februar, regner jeg med at vi vil lytte til hverandres synspunkter. Kanskje vi egentlig ikke er så veldig langt fra hverandre. Denne veien blir

– Må få samfunnet med

2010 ble et rekordår for mediedekning av Forskerforbundet. I årene som kommer, kan TV-reklame bli aktuelt for å vinne lønnskampen.

til mens vi går. Vi er i en overgangsfase de siste tiårene fra å ha total uoversikt og mangel på ryddighet til å forsøke å skape orden.

– Men har det vært et problem at dere ikke har hatt slike retningslinjer?

– Ja, det er klart at det er et problem, for da har man måttet ta avgjørelser fra case til case. Derfor er det veldig greit å ha retningslinjer.

Vil ha ny runde

Geir R. Karlsen sitter i styret ved Universitetet i Tromsø, som representant for fast vitenskapelig ansatte. Han var med på det enstemmige vedtaket om de nye retningslinjene, men vil gjerne ha en ny runde om saken.

– Jeg tror dette med rettigheter til arbeidsresultater er et svært komplekst område selv for jurister. At forskningsavdelingen hos oss fikk saken gjennom, skyldes nok ikke ond vilje, men at de har vært like forvirret over kompleksiteten i dette som alle vi andre har vært.

Hadde det vært opp til ham, hadde dette ikke vært en styresak i det hele tatt.

– Til syvende og sist er det departementet, som eier av universitetene, som må ta tak i dette og ikke overlate til institusjonene å bestemme dette. Det må tvinges fram en harmonisering mellom universitetene, ellers får man differensierte arbeidsvilkår, og det er ingen tjent med.

Jurist Olav Torvund er den alle henviser til som en av de ytterst få som skjønner hva saken dreier seg om. I et intervju i Forskerforum 9/2009 hevdet han at vitenskapelig ansatte ikke bør gi fra seg noen flere rettigheter til universitetene og høyskolene enn det som er tilfellet i dag.

– Man bør i stedet diskutere om institusjonene har behov for en lisens til å utnytte de ansattes resultater, foreslår Torvund.

AV SIRI LINDSTAD

Immaterielle rettigheter (IPR)

En samlebetegnelse for registrerbare industrielle rettigheter (patent, varemerke og designregistrering) og ikke-registrerbare rettigheter som bedriftshemmeligheter, knowhow og opphavsrett.

– Skal vi oppnå betydelig høyere lønn til våre medlemmer, må samfunnet erkjenne behovet for forskning og høyere utdanning. Vi må få forståelse for at det er viktig for samfunnet og fremtidig verdiskaping å få de beste lærerkreftene til universiteter og høyskoler, sier generalsekretær Sigrid Lem i Forskerforbundet.

I disse dager jobber Forskerforbundet med en helhetlig mediestrategi for å kommunisere organisasjonens budskap. Det gjøres i en tid med vind i seilene. I 2010 ble Forskerforbundet nevnt i rekordmange 1079 medieoppslag (tall fra midten av desember). Det er dobbelt så mange som snittet for 2001–2009.

– Det har vært et rekordår, og det har vært spesielt mye den siste tiden, sier Sigrid Lem om senhøsten, som har vært preget av flere store saker: Forsøk på styring av forskningen og bruken av midlertidig ansatte i universitets- og høyskolesektoren har fått spesielt mye oppmerksomhet.

– Det at vi blir kjent, håper jeg betyr at man forbinder oss med noe positivt. Og vi merker at politikerne er mer oppmerksomme på oss. De ser oss som en aktør som det har en hensikt å samarbeide med, sier hun.

Av mulige forslag til fremtidige kampanjer i forbundets strategiplan nevnes både avis- og TV-reklame. Lem vil imidlertid ikke forskut-tere hvordan forbundets kampsaker skal frontes i årene som kommer.

– Dette er under arbeid og må ses i sammenheng med de sakene som til enhver tid er fremme på den politiske agendaen.

Vanskelig budskap

Der får hun støtte av Harald Espeli ved Handelshøyskolen BI, som har forsket på lobbyvirksomhet og påvirkning.

– De må i hvert fall tenke veldig nøye gjennom hva som skal være budskapet i en slik kampanje. Annonsering er ofte rettet mot offentligheten primært, og da er det ofte et litt annet budskap som bør brukes enn overfor politiske og administrative eliter.

Han mener at Forskerforbundet vil ha en utfordring i å kommunisere sitt budskap sammenliknet med for eksempel Sykepleierforbundet eller Politiets Fellesforbund.

– Hvis forskerne streiker, er det ikke så mange som rammes av det. Det er mer umiddelbare problemer som kan oppstå om vi ikke har sykepleiere eller politifolk. Det er en av utfordringene. Det er vanskelig å appellere til

FOTO: LINDA BOURNANE ENGELBERTH

– Hvorfor skal noen som har mye, få mer? spør Sigrid Lem.

folk flest når man ikke kan vise de umiddelbare problemene det kan skape om forskerne ikke får høyere lønn, sier Espeli.

Synliggjøring

Han anbefaler å knytte argumentasjonen til forskningsmessige gjennombrudd som betyr noe for folk flest, og at man bør styre unna begreper som «kunnskapsnasjonen Norge».

– Det er diffust. I begrepet ligger alt fra barnehager til skoler, universiteter og forskere. De bør fortelle om noe som folk flest kan kjenne seg igjen i, og som ikke hadde vært der om dyktige norske forskere hadde vært fraværende. Den type markedsføring syns jeg vi har sett lite av.

Også Sigrid Lem peker på utfordringer i konkurranse med andre arbeidstakergrupper. Spesielt med tanke på at forskere er relativt høytlønnede sammenliknet med de nevnte sykepleierne.

– Hvorfor skal noen som har mye, få mer? Tross alt tjener hovedtyngden av våre medlemmer mer enn gjennomsnittet i staten. Derfor må vi få tydelig frem hvor viktig forskningen er for samfunnet og for Norge. Vi må også få frem at det er våre medlemmer som utdanner sykepleiere, lærere og ingeniører, som samfunnet er helt avhengig av. For at forskningen og utdanningen skal bli så god som mulig, må vi rekruttere de beste kandidatene, og lønn er helt klart et viktig rekrutteringstiltak.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Ny plan på trappene

Etter at universitetsmusea slakta rapporten som føreslo eit nytt digitalt formidlingsorgan i Oslo, må musea no bli einige om ein ny plan.

– Motstanden mot å leggje eit nasjonalt digitalt universitetsmuseum til Oslo er nok framleis sterk, seier museumsdirektør Marit Hauan ved Tromsø Museum. Ho er nestleiar i museumsutvalet i Universitets- og høgskolerådet (UHR M), som har uttalt seg sterkt kritisk til løysingane som vart skisserte i rapporten *Nasjonalt digitalt universitetsmuseum (NDU)*.

Rapporten var eit resultat av Stortingsmelding nr. 15 2007–2008, *Tingenes tale*, der det blir slått fast at eit felles nasjonalt digitalt universitetsmuseum skal etablerast. Men framlegga i rapporten om framtidig organisering vart regelrett slakta. Særleg galdt det forslaget om å bygge opp ein stor institusjon i Oslo som skulle ta seg av formidlinga ved musea. No har Kunnskapsdepartementet (KD) bede museumsutvalet i UHR om å utarbeide ei ny skisse for eit digitalt universitetsmuseum.

– Departementet har bestilt ein ny plan som skal vere meir i samsvar med våre egne ønske og ambisjonar. Det er flott at departementet ønskjer å samarbeide, og at dei der står fast ved visjonen om å satse stort på digital formidling av samlingane. I januar skal vi leggje fram planane som kan føre vidare denne visjonen, seier museumsdirektør Marit Hauan.

– Diskusjonen no går på korleis ein kan tenkje seg å organisere eit framtidig digitalt museum.

Det er viktig for musea å kjenne eigarskap til data og at vi tek hand om formidlinga sjølve. Elles ser det ut til å vere semje om at ein bør tenkje nytt. Vi ønskjer ein institusjon som skal kunne jobbe effektivt med digitalisering sjølv om han ikkje blir sentralisert til Oslo, seier Hauan.

Skeptisk til sentralt organ

– Vi er ikkje heilt einige enno om korleis vi skal organisere satsinga på den digitale formidlinga, seier direktør Siri Jansen ved Bergen Museum.

– Musea er einige om at etablering av eit NDU er ei fantastisk moglegheit for universitetsmusea, men det er kostnadskrevjande. Usemja går mest på om vår eigen it-organisasjon Musit skal få ansvar for webbløysingar, eller om vi skal ha eit eige senter som har ansvar for formidling. Eg meiner ein bør satse på Musit når det gjeld den tekniske biten, og bygge ut kompetansen ved musea for å kunne handtere den digitale formidlinga. Eg er skeptisk til å bygge opp eit sentralt organ, fordi eg er redd all kapasitet og kompetanse skal leggjast dit og på den måten ikkje i stor nok grad kome musea til gode, seier ho.

Jansen meiner organisasjonsmodellen er avhengig av kor mykje pengar departementet

FOTO: PRIVAT

– Vi må sjølve ta hand om den digitale formidlinga, meiner Marit Hauan ved Tromsø Museum.

vil løye på årsbasis.

– Skal universitetsmusea bli «verdensledende på digitalisering innenfor universitetsmuseenes ansvarsområde», som det heiter i Stortingsmelding nr. 15, må det uansett modell leggjast betydelege summar på bordet kvart år, seier ho.

– Musea må ha ansvaret

I desember 2010 arrangerte UHR eit seminar der eit nasjonalt digitalt universitetsmuseum var tema.

– Departementet har oppfordra oss til å samarbeide med andre museumsmiljø, som ABM-utvikling, Artsdatabanken og Riksantikvaren. Under seminaret fekk vi høyre om erfaringane dei har gjort, fortel direktør Hauan.

– Er det snakk om å kome fram til felles datasystem med andre delar av museumssektoren?

– Nei, det er ikkje meininga, men vi må sikre oss at databasane blir bygde opp slik at dei kan kommunisere med kvarandre, seier ho.

Ein av innleiarane på seminaret var museumsdirektør Arne Bjørlykke ved Naturhistorisk museum i Oslo.

– Eg ønskjer meg eit eksternt støtteorgan som kan hjelpe musea med digital formidling. Mange av dei mindre universitetsmusea har ikkje den kompetansen som skal til, seier Bjørlykke.

FOTO: GRO GRIMØ

– Eg meiner vi bør satse på Musit, vår eigen it-organisasjon, seier Siri Jansen ved Bergen Museum.

– Organet bør ha som oppgåve å støtte opp om den digitale formidlinga ved universitetsmusea, i tillegg til å utvikle databasar og portal-løysingar for musea.

– Men framlegget i NDU-rapporten om å bygge opp eit sentralt organ i Oslo vart ikkje særleg godt motteke av musea?

– Nei, det var fordi ansvaret for formidlinga var uklart, men i ein ny modell vil det framleis vere universitetsmusea som har ansvaret for formidlinga. Det er den store skilnaden. Musea kan ikkje drive med forskning og formidling, men overlate all digital formidling til andre. I dag er det Musit som hjelper universitetsmusea med databasane, men det er musea som har ansvaret, seier Bjørlykke.

Han meiner ein må ta vare på framlegget i NDU-rapporten som gjeld finansiering.

– I rapporten er det foreslått at eit nasjonalt digitalt museum skal finansierast over KD sitt budsjett, og vi er avhengige av finansiering frå KD for å løyse formidlingsoppgåvene, seier han.

Krev fleire stillingar

Nyleg vart det gjennomført ei kartlegging av ressurs- og kompetansebehovet ved alle universitetsmusea.

– Kartlegginga viser at det vil krevje minst 405 årsverk å digitalisere alle samlingane ved universitetsmusea, og dette er ei minimums-

løysing, seier overingenjør John Hansen ved Tromsø Museum. Han er sekretær i arbeidsutvalet som utarbeider skissa til KD.

– Universitetsmusea svarar elles at dei treng fleire av dei stillingane dei allereie har, som registratorar, arkivarar, forskarar og fotografer, seier han.

Museumsdirektør Egil Mikkelsen ved Kulturhistorisk museum i Oslo meiner musea ikkje kan ta på seg denne oppgåva utan å få tilført fleire stillingar.

– Skal vi bli leiande i verda når det gjeld digitalisering av samlingane, må det også ligge kompetanse ved musea. I dag har ikkje musea nok bemanning til å handtere dette på ein profesjonell måte. Eit digitalt universitetsmuseum kan ikkje vere basert på prosjektpengar, seier Mikkelsen, som meiner det ville føre til ein endå meir uføreseieleg økonomisk situasjon.

– Departementet har i det siste snakka varmt om at det skal bli færre mellombelse stillingar, så no må ikkje staten sjølv hjelpe til med dette ved å opprette fleire prosjektstillingar. Dette er ikkje eit skippertak, men ei varig oppgåve, seier han.

– Musea må samle seg

Etter planen skal ei ny skisse ha vorte levert KD innan utløpet av 2010.

– Det viktigaste for oss er at det no blir utarbeidd ein modell som alle musea kan samle seg om. Utvalet som utarbeidde NDU-rapporten, vart jo sett ned fordi universitetsmusea ikkje greidde å samarbeide om digital formidling, seier seniorrådgjevar Jorunn Nakken i KD.

– Departementet har vald å ta omsyn til kritikken mot rapporten?

– Vi har vald å ikkje føre vidare framlegga i rapporten. Kritikken gjekk på manglande eigarskap til data og til uklart ansvar for formidling. Når musea ikkje ønskte den modellen som vart føreslått, utfordrar vi dei til å utarbeide eit framlegg dei sjølve står bak. No er det viktig at musea seier klart kva rolle og oppgåve eit felles organ skal ha, seier Nakken.

AV JOHANNE LANDSVERK

Nasjonalt digitalt universitetsmuseum (NDU)

Eit utval føreslo i ein rapport frå 2009 at NDU skal vere ei sentral eining i Oslo som tek seg av digital formidling på vegner av musea. Universitetsmusea retta sterk kritikk mot framlegga i NDU-rapporten. No har Kunnskapsdepartementet (KD) bestilt ein ny plan av Universitets- og høgskolerådet, som skal leverast i januar 2011. Det er usenje blant universitetsmusea om deira eigen it-organisasjon Musit skal vidareutviklast, eller om eit nytt organ bør byggast opp.

Sakkyndiges fagvurderinger:

Vil busksnakket til livs

Historieprofessor Ingar Kaldal ønsker mer åpenhet om de faglige vurderingene fra sakkyndig komité ved tilsettinger.

– Vi vet at det er mye folkesnakk om de faglige vurderingene som de sakkyndige komiteene utarbeider i forbindelse med tilsettingssaker. Hadde dokumentene vært mer åpne og tilgjengelige, ville det vært til fordel både for søkerne selv og for komitémedlemmene. Slik det er i dag, blir det prat i korridorene basert på fragmenter som blåses opp, sier Ingar Kaldal, som har skrevet et leserbrev om saken (side 36).

Innsyn for kollegaer

Historieprofessor Kaldal ved NTNU bekymrer seg spesielt for yngre kollegaer.

– Det er viktig at man ikke trekker opp stigen etter seg bare fordi man selv har fått fast stilling. Man må ikke glemme at man selv har vært i en konkurransesituasjon og blitt forbi-
trett på komiteer som ikke har gitt en den rette faglige respekten.

– Hva er det du ønsker?

– Jeg hadde gjerne sett at det var mulig også for fagkollegaer i miljøet å få innsyn i vurderingene. Det er spesielt i situasjoner der de som bestemmer, allerede før utlysingen har sett seg ut noen som de vil at skal ha jobben. En større åpenhet kan fungere som et ris bak speilet, så komiteer ikke er med på å styrte prosesser. Slik det er nå, kan de lett la seg påvirke til å lage maksimerende og minimerende vurderinger, der noe blåses opp og andre forhold tones ned, alt etter hvem man vil ha. Alle som vil vite, vet at dette er noe som faktisk foregår, men få tør å snakke offentlig om det, sier Kaldal.

Han mener dessuten at vurderingene er viktige forskningsdokumenter.

– Komiteene består gjerne av de mest kvalifiserte innenfor sitt fagfelt. Det kan derfor være like interessant å lese det de mener om en søkers forskning, som det er å lese bokanmeldelser og høre på disputaser.

Må være part i saken

Svein Olav Antonsen er hovedtillitsvalgt for Forskerforbundet ved NTNU. Han er ikke umiddelbart med på forslaget om å gi flere innsyn i de faglige vurderingene.

– Rent formelt er det de som har søkt på en stilling, som har rett til å få vite hvilke andre som har søkt, hva deres alder er, og slike grunnleggende forhold, gjerne også en sammenstilling av høydepunkter fra søkerens cv-er. Ved NTNU praktiseres dessuten såkalt meroffentlighet, som innebærer at samtlige søkere, uavhengig av om de er erklært kompetente eller er rangert eller ikke, får tilsendt sakkyndig komité's vurderinger av samtlige

FOTO: PRIVAT

– Hvorfor kan ikke sakkyndige vurderinger være offentlig tilgjengelige, slik de er i andre land? spør Ingar Kaldal.

søkere, forteller Antonsen.

Han bekrefter at de tillitsvalgte kommer borti tilfeller der folk mener de er rangert feil og derfor funnet ikke-kvalifisert fordi komiteen har tatt andre hensyn eller lagt vekt på andre ting enn det som er kravet i utlysings-teksten.

– Men her er det søker selv som må komme med innsigelser, som part i saken, presiserer Antonsen, som er skeptisk til utvidet innsyn i de faglige vurderingene.

– Det neste blir vel da at hele personalmappen din skal bli offentlig tilgjengelig ...?

Se også leserinnlegg side 36.

AV SIRI LINDSTAD

Meroffentlighet

En lovfestet plikt for forvaltningen til å vurdere om dokumenter eller opplysninger som kan unntas fra offentlighet, likevel skal offentliggjøres fordi det ikke er et reelt behov for å unnta, eller fordi hensynet til den samfunnsmessige interessen i å få kjennskap til saken veier tyngre enn hensynet til å unnta.

Millioner til medisinsk forskning

■ Universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim får milliongaver til å opprette K.G. Jebsen-sentre for medisinsk forskning. Det er Stiftelsen Kristian Gerhard Jebsen som nå tildeler 64 millioner kroner for å opprette forskningssentrene i Jebsens navn. Ved Universitetet i Oslo opprettes et senter for brystkreftforskning og et for hjerteforskning, ved Universitetet i Bergen opprettes et senter for forskning på nevropsykiatriske lidelser, og ved NTNU skal det opprettes et senter for hjertetrening.

Høgskolefusjon vedtatt

■ Styrene ved Høgskolen i Oslo og Høgskolen i Akershus har vedtatt å fusjonere fra 1. august 2011, og søknaden blir sendt til Kunnskapsdepartementet, opplyser de to institusjonene i en pressemelding. Den nye høgskolen får navnet Høgskolen i Oslo og Akershus og vil ha studiesteder både i Pilestredet i Oslo og på Kjeller i Skedsmo. Til sammen vil Høgskolen i Oslo og Akershus bli landets største statlige høgskole, med 16 000 studenter og 1600 ansatte.

Kutter i forskningstiden

■ Ifølge NRK Troms og Finnmark produserer Høgskolen i Finnmark bare halvparten så mye forskning som gjennomsnittet i sektoren. Styret ved høgskolen har nå bestemt å redusere FoU-tiden til de som forsker minst, mens de produktive forskerne får økt rammen. Rektor Ketil Hanssen tror det kan motivere de ansatte til å levere mer forskning. – Forskere som ikke kan dokumentere at de har produsert over tid, kan med fordel heller gjøre andre arbeidsoppgaver, sier rektor Hanssen til NRK Troms og Finnmark.

Bekymret for studentene

■ Forskerforbundet ved Høgskolen i Østfold (HiØ) protesterer etter at høgskolestyret vedtok å arbeide videre mot fusjonering med Høgskolen i Vestfold og Høgskolen i Buskerud. – Vi er bekymret for studietilbudet studentene i Østfold vil få fremover, sier Marit Eriksen, hovedtillitsvalgt i Forskerforbundet ved HiØ, til Forskerforum.no. Rektor ved høgskolen Elin Nesje Vestli mener derimot at en fusjon vil kunne føre til en kraftig faglig styrking, både for studenter og forskere.

Museum ble reddet

■ Etter at Norsk Maritimt Museum så seg tvunget til å stenge dørene i 2011 på grunn av den dårlige økonomien, har nå Oslo kommune og Christen Sveaas ved Kistefos AS inngått et spleiselag og gitt museet en krisepakke på 1,5 millioner kroner i driftsstøtte. Dermed kan dørene trolig holdes åpne. 2011 blir likevel et tøft år med nedbemanning ved museet. 8,5 årsverk skal ut av den ordinære driftsordningen, skriver Aftenposten.

Cristin overtar for Frida

■ Databasen Frida avgår ved døden, og alle vitenskapelige publikasjoner fra universitets- og høyskolesektoren, instituttsektoren og helseforetakene vil i fremtiden bli samlet i en felles database med navnet Cristin (Current Research Information System in Norway). – Norge blir dermed det første land i verden med et system for en samlet oversikt over all offentlig finansiert forskning, sier Gunnar Sivertsen ved Nifu Step til Universitetsavisa.

Cristin

Institutt inn i varmen

■ Frå 2011 blir Uni Rokkansenteret, NTNU Samfunnsforskning og Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning innlemma i ordninga med statleg basisløyving. Fleirtalet i kyrkje-, utdannings- og forskingskomiteen har bede regjeringa om å disponere 5 millionar kroner til å finansiere basisløyvingar til dei tre forskingsinstitutta. Også Nansen senter for miljø og fjernmåling har kjempa for statleg basisløyving, men instituttet fell etter framlegget framleis utanfor ordninga.

Ny forskerkontrakt på trappene

■ Etter avsløringene om at oppdragsforskere har opplevd å bli styrt av staten, lover statsråd Tora Aasland å skjerpe inn praksisen og sørge for at offentlige etater bruker standardkontrakten for oppdragsforskning, skriver Aftenposten. Aasland ønsker å forenkle og forbedre kontrakten, som skal være klar til bruk i januar 2011. – Samtidig jobber vi med Forskningsrådet for å innlemme krav til akademisk frihet i deres bevilgninger til forskning, sier hun til Aftenposten.

Navnestrid på Ås

■ I forbindelse med sammenslåingen av UMB (bildet) og Norges veterinærhøgskole foreslo fellesstyret at universitetet skal hete «Universitetet for livsvitenskap». Men protestene var sterke, og under et styremøte før jul ble det lest opp et opprop med 135 underskrifter fra ansatte. Enkelte fagmiljøer føler seg utelatt i navneforslaget, og andre mener at «livsvitenskap» kan forbindes med alternativbevegelsen. – Det er nærmest utenkelig at «livsvitenskap» skal komme opp som et forslag igjen, sier Knut Moksnes, sekretariatsleder for det nye universitetet, til Forskerforum.no.

Krafttak for kvinnene

■ Forskningsrådet satser på rekruttering av kvinner til toppstillinger og forskningsledelse. – Etter EU-dommen i 2003, hvor øremerking av stillinger til kvinner ble vurdert som lovstridig, har vi vært litt forsiktige med nye tiltak for å bedre kjønnsbalansen i norsk forskning, sier seniorrådgiver Lise Christensen i Forskningsrådet. Nå foreslår Forskningsrådet stipendordninger for kvinnelige forskere etter postdoktorat og vil jobbe for å øke kvinneandelen innen forskningsledelse.

Nasjonal kjønnsforskning

■ 1. januar startet en ny nasjonal forskerskole i tverrvitenskapelig kjønnsforskning. – Kursene vil rette seg mot både doktorgradsstudenter som utdanner seg innenfor kjønnsforskning, og stipendiater som har kjønnsperspektiv bare som en mindre del av avhandlingen sin, sier professor Merete Lie ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved NTNU. Hun er faglig leder for den nasjonale forskerskolen.

Vil ha arktisk sommerskole

■ Universitetet i Tromsø (UiT) har inngått samarbeid med det nyopprettede føderale universitetet i Arkhangelsk. UiT vurderer å opprette en sommerskole med arktisk fokus, der undervisningen kan foregå både i Arkhangelsk og Tromsø. – Generelt ønsker vi bedre kontakt på lavere nivå og at flere studenter reiser på utveksling, sier Curt Rice, prorektor for forskning og utvikling ved UiT. Det siste året har UiT inngått en rekke avtaler med universiteter i Murmansk og Arkhangelsk.

Støtter langsiktig forskning

■ Hele 90 prosent av befolkningen i Norge mener at regjeringen bør støtte forskning som ikke medfører noen umiddelbar gevinst, ifølge Eurobarometer-undersøkelsen 2010. Nordmenn er de mest positive i Europa til å statsstøtte slik forskning, viser en ny rapport. – Det er meget oppmuntrende og betyr at mange forstår forskningens langsiktige karakter og det offentliges rolle i finansiering av forskning, sier Forskningsrådets administrerende direktør Arvid Hallén til Forskning.no.

Kunnskapens sammenbrudd

Regjeringens kunnskapspolitikk lider under manglende visjoner og økende kontroll. Men de rød-grønne maktøverne liker å snakke om kunnskapsøkonomien.

AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Regjeringen beskyldes for kunnskapsløs måling og kontroll av studenter, forskere og institusjoner. (Illustrasjonsfoto fra Universitetet i Stavanger: Hung Ngo)

FAGSPESIALISTER på kunnskapspolitikk og -økonomi feller en sviende dom over den rød-grønne regjeringens forsknings- og utdanningspolitikk. Dette viser en bred gjennomgang som Forskerforum har gjort med hjelp fra forskere på feltet.

– Den samfunnskritiske, prosess- og barnesentrerte kunnskapspolitikken som SV lenge har stått for, har måttet vike for en instrumentell kunnskapspolitikk for å styrke konkurranseevnen i den nye globaliserte markedsøkonomien, sier Gustav E. Karlsen. Han er professor ved Høgskolen i Sør-Trøndelag og har utgitt boken *Utdanning, styring og marked*. Gjennom boken og andre bidrag har Karlsen analysert regjeringens kunnskapspolitikk. Han poengterer at den rød-grønne regjeringen allerede i den første Soria Moria-erklæringen fra 2005 valgte å fronte sin politikk med retorikk om kunnskapsbegrepet.

Snudd 180 grader

Professoren viser til at regjeringen gjør hyppig bruk av sammenstillinger som «kunnskaps-samfunn», «kunnskapsnasjon» og «kunnskapsøkonomi».

– Kunnskap oppfattes instrumentelt som «humankapital» og «investering» for individet og nasjonen. Satt på spissen kan man si at SV har snudd 180 grader, men det har skjedd over tid, sier Karlsen. Han utdyper: SV har tradisjonelt markert motstand mot kunnskap som ensidig fungerer instrumentelt på nærings-

livets premisser. Partiet har argumentert for en bredere kunnskapsforståelse med vekt på demokrati, inkludering, miljøbevissthet, lokalorientering, estetiske verdier og i det hele tatt utdanningens allmenndannende oppgave.

– Om ikke partiet helt har forlatt dette brede kunnskapssynet, framstår kunnskap nå i praktisk politikk mer som en kvantifiserbar økonomisk størrelse, påpeker Karlsen.

Sentral standardisering

Den rød-grønne regjeringen har ikke markert

– Satt på spissen kan man si at SV har snudd 180 grader.

GUSTAV E. KARLSEN, professor ved Høgskolen i Sør-Trøndelag

– Distansen mellom universitet, vitenskap og samfunn er brutt ned.

JENS ERIK KRISTENSEN, ved Århus Universitet

knyttet til målbart læringsutbytte.

– Vi ser en sentraliserende standardisering av kunnskapsforståelsen i kvalitetssikringens navn, påpeker Karlsen.

Viderefører hegemoni

HiST-professoren finner det særlig skuffende at regjeringen og SV-statsrådene i Kunnskapsdepartementet heller ikke har tatt et oppgjør med det dominerende nyliberale styringsrasjonale. Karlsen viser til at det har foregått en betydelig omlegging av styringssystemene de siste 20–25 årene. Såkalt målstyring ble introdusert og vedtatt som overordnet styringsprinsipp også for utdanningssektoren fra 1991. Dermed fikk en bestemt rasjonalitet og ideologi hegemoni fordi målstyringstenkningen er nær forbundet med New Public Management (NPM) som en internasjonal reformbevegelse med en liberal og konservativ forankring. Sentrale myndigheter skulle formulere overordnede mål og følge opp med systematisk kontroll av virksomhetene, som skulle velge virkemidler og stå for selve gjennomføringen, påpeker Karlsen.

Dermed ble fokus mer enn før rettet mot ledelsens betydning som arbeidsgiverens representant internt i organisasjonen. God ledelse ble primært knyttet til å være rask og handlingssterk, mindre til å kunne lede prosesser med tanke på konsensus og legitimitet innad. Til tross for kunnskapsretorikken ble dermed faglig innsikt redusert og tillagt mindre betydning.

– Kunnskap ble ikke makt, snarere avmakt, sier Karlsen.

Han legger til at Norge har holdt noe igjen i markedstilpasning, og at fagbevegelsen også er relativt sterk i forhold til situasjonen i mange andre land.

– Det krever kunnskap, tankekraft og politisk mot å fronte alternativer til dagens kunnskapspolitikk. Jeg tror regjeringen ved å gå inn i en åpen debatt ville sette Norge og ikke minst den rød-grønne regjeringen på den internasjonale kunnskapspolitiske dagsorden, sier Karlsen.

Kognitiv kapitalisme

Jens Erik Kristensen fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Århus Universitet er en toneangivende kritiker av den danske regjeringens kunnskapspolitikk. Kristensen, som leder Institutt for pædagogik, har utarbeidet en teori om *kognitiv kapitalisme* som prinsipp for kunnskapspolitikken i nordisk sammenheng. Begrepet omfatter forvandlin-

– Universitetet blir redusert til et kunnskapsproduksjonssted som skal forvaltes og administreres som en privat kunnskapsbedrift, sier Jens Erik Kristensen ved Århus Universitet. (Foto: DPU)

gen av kunnskap, kreativitet og innovasjon til penger og økonomi, en type kapitalisme som tar over etter industrikapitalismen. Ifølge Kristensen kan norsk kunnskapspolitikk i høy grad sammenlignes med den danske, som har utviklet seg langs de samme linjene for politisk mål- og rammestyring på bekostning av selvstyre i utdannings- og forskningssektoren. Kunnskapssynet som har utviklet seg i norsk og dansk politikk, finner liten gjengklang ved universitetene og høyskolene, ifølge Kristensen.

– Kunnskap sirkulerer nå som en problemløsningsressurs som kan underkastes økonomisk logikk og de samme reglene for organisatorisk økonomisering som andre knappe ressurser, som jord, arbeid og kapital, skriver han i artikkelen «Kognitiv kapitalisme, vidensøkonomi og videnspolitikk». Kristensen mener at denne økonomiseringen av kunnskap underminerer universitetenes tradisjonelle selvforståelse, samtidig som politikken besynger vitenskapens og universitetenes store betydning for nasjonalstatenes konkurransevne i den globale kunnskapsøkonomien.

Klassiske idealer truet

Kristensen framholder at den virkelige kunnskapspolitikken er kampen om hvilke former for kunnskap som er akseptable, eller som

en klart alternativ posisjon til nyliberal politikk, men iverksatt reformer som forsterker forståelsen av utdanning og forskning som kalkulerende, målbar virksomhet dominert av konkurranse og nytte, ifølge Karlsen. Han mener noe av forklaringen finnes i internasjonal påvirkning:

– Internasjonalt avtaleverk innenfor overnasjonale institusjoner som EU, WTO og OECD bidrar til en ensartet og avideologisert kunnskapspolitikk, sier Karlsen.

Eksemplene er mange: som Bologna-prosessen med felles gradstruktur og karaktersystem, evaluerings- og kvalitetssikringssystemer som Nokut, samt en videreføring av tellekantsystemet. Regjeringen har videre fulgt opp et viktig element i Bologna-prosessen, vedtatt på ministermøtet i Bergen i 2005, ved å utarbeide et kvalifikasjonsrammeverk for høyere utdanning. Rammeverket fra 2009 skal være implementert innen 2012 og har som overordnet logikk at utdanningens kvalitet ensidig skal

– Den rød-grønne regjeringen har opptrådt noe maktarrogant og på mange måter kapslet seg inn, sier professor Gustav E. Karlsen. (Foto: Ole Morgen Melgård)

– Min tese vil være at grunnforskningen hadde sin glansperiode på 1960-tallet

KNUT HOLTAN SØRENSEN, professor ved NTNU

man har bruk for.

– I vitenskapsteoretisk forstand har man gått fra å tenke kunnskap ut fra vitenskapelig gyldighet til å tenke kunnskap underlagt og bestemt av økonomiske og politiske aksept-regler. I denne prosessen er distansen mellom universitet, vitenskap og samfunn brutt ned, sier Kristensen. Han mener det er håpløst for universitetene å fortsette å argumentere med klassiske ideer om kunnskap, gyldighet og sannhet.

Ifølge Kristensen er det et problem for den statlige kunnskapspolitikken at forskningsmiljøene lokalt ikke forstår seg selv som bidragsytere til nasjonal konkurranseevne, men snarere ser seg som fagbaserte fellesskap, som henviser til lokale eller internasjonale standarder for vitenskapelig forskning.

Vitenskap settes i parentes

– Kognitiv kapitalisme sier at kunnskap er det vi lever av, men også at kunnskapsproduksjon foregår alle mulige steder. Ergo blir også universitetet redusert til et kunnskapsproduksjonssted som skal forvaltes og administreres på samme måte som en privat kunnskapsbedrift, sier Kristensen. Han mener utviklingen er symptom på en kapitalisering av samfunnets kognitive frambringelser og av «hjerne-samvirke» i videste forstand.

– Man har på forhånd definert kunnskap økonomisk som en ressurs, en produktivkraft og en kilde til rikdom, noe som setter spørsmålet om kunnskapens vitenskapelighet i en parentes, påpeker Kristensen. Han understreker at utviklingen innebærer et sentralt paradoks:

– Kognitiv kapitalisme handler om å kapitalisere kunnskapsprosesser som ville dø hvis man kapitaliserte dem radikalt. Den moderne kapitalismen er henvist til å inkorporere og tjene penger på personlig kreativitet og vitenskapelige prosesser, som universitetene burde ha vært veksthus for. I sin iver etter å beslaglegge og utnytte disse potensialer underminerer man dem i stedet, sier Kristensen.

Lang tradisjon

Professor Knut Holtan Sørensen ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier ved NTNU er blant de norske forskere som har studert utdannings- og forskningspolitikken mest inngående. Han viser til at den framherskende instrumentalismen har en lang tradisjon.

– Hvis man prøver å plassere regjeringens forskningspolitikk idéhistorisk, så trekker den på marxisten J.D. Bernal's ideer fra 1930-tallet. Dette er en form for instrumentalisme som sier at forskning bør rettes inn mot å løse viktige sosiale problemer, sier Sørensen. I Norge kan en slik tradisjon trekkes 100–150 år tilbake. Mange universitetsprofessorer var opptatt av å bidra til at norske naturressurser kunne gi grunnlag for industriell virksomhet.

– Historisk har det vært en spenning mellom nytte og dannelse, og min tese vil være at grunnforskningen hadde sin glansperiode

på 1960-tallet, før nyttetrykket igjen økte, sier Sørensen. Han mener at dagens forskningspolitikk imidlertid byr på noen helt nye utfordringer:

– De nyliberale statlige reformene har ført til et mye strengere kontrollregime. Forskerne bruker tre ganger så mye tid på prosjektstyring som de gjorde for bare få år siden, påpeker Sørensen. Dette gjør at det kommer mindre forskning ut av forskningsressursene.

– Ett av de store problemene ved universitetene er at ingen forsker på slikt, så det er langt mellom de empirisk belagte studiene, sier Sørensen. Han mener universitetene selv har mye av ansvaret for at kunnskapspolitikken ikke er mer basert på kunnskap og forskning.

– Universitetene er ikke flinke til å argumentere troverdig når de forsøker å påvirke vilkårene for sin egen sektor. Dette gjør det mye enklere for departementet å si og gjøre som de vil, hevder Sørensen. ■

– Påvirkningen er fragmentert

Åse Gornitzka avviser at norsk kunnskapspolitik er utsatt for sterk påvirkning av internasjonal markedsorientering eller klare styringssignaler fra EU. Professoren ved Arena Senter for europaforskning ved Universitetet i Oslo har forsket på utviklingen av EUs kunnskapspolitik og hvordan den er vevd sammen med nasjonal politikk. Hun påviser to hovedtrekk:

– For det første har universiteter og høyskoler fått en helt annen oppmerksomhet i politikken enn tidligere, og for det andre trefter og berører EUs politikk det kunnskapspolitiske feltet på mange ulike områder som må vurderes adskilt, sier Gornitzka. Hun viser til rammeprogrammet for forskning, det nye europeiske forskningsrådet, politikken for livslang læring, kvalifikasjonsrammeverket og EUs finansiering av fellesgradsprogrammer.

– Norge står overfor et fragmentert sett av styringssignaler fra EU, og bildet blir enda mindre entydig hvis man analyserer påvirkningen fra andre internasjonale organisasjoner, sier Gornitzka. Hun vil ikke konkludere med at det foregår en markedsorientering av norsk kunnskapspolitik styrt fra utlandet.

– Jeg ser en felles idé om at universitet og høyskoler er viktigere for samfunn og økonomi, samtidig som institusjonene mister sine særordninger i forhold til andre typer samfunnsinstitusjoner, sier Gornitzka.

Hun mener Mjøs-utvalgets arbeid, kvalitetsreformen og Bologna-prosessen er eksempler på tidsmessig sammenfall av utviklinger – ikke sentralstyrt europeisk politikk.

Fra regjeringspartiernes programmer:

SV: SV vil fase ut de resultatbaserte komponentene og erstatte dem med finansieringsordninger som også tar kvalitative og strategiske hensyn. SV ønsker en kritisk gjennomgang av EUs dominerende rolle i norsk forskningspolitikk.

Ap: Utdanningsinstitusjonene må i større grad enn i dag tilpasse sine tilbud for livslang læring og arbeidslivets behov.

Forskningspolitikken må være en sentral del av den aktive næringspolitikken.

Sp: Senterpartiet vil ha en utdannings- og forskningspolitikk som set klare mål og krav [...] Å kunne omsette forskningsresultat og utviklingsarbeid vil i framtida bli stadig viktigere for ny næringsutvikling og arbeidsplassar i Noreg.

Punkter i regjeringens kunnskapspolitik

- Statusrapport for Kvalitetsreformen: St.meld. nr. 7 (2007–2008)
- Klima for forskning: St.meld. nr. 30 (2009–2009)
- Utdanningslinja: St.meld. nr. 44 (2008–2009)
- Internasjonalisering av utdanning: St.meld. nr. 14 (2008–2009)
- Utvidelse av Nokuts fullmakter: Ot.prp. nr. 71 (2008–2009)
- Stjernø-utvalget om struktur i høyere utdanning: NOU 2008:3
- Handlingsromutvalget – utredet i 2010, om handlingsrom i universitets- og høyskolesektoren
- Fagerberg-utvalget – «ekspertutvalg for god måloppnåelse i offentlig finansiert forskning», arbeidet pågår

– Norge har oppnådd svært gode resultater på indikatorene for innovasjon og kunnskapsøkonomi, sier Åse Gornitzka ved Arena, UiO. (Foto: UiO)

– Mjøs-utvalget analyserte gradsstrukturen i høyere utdanning samtidig som Bologna-prosessen kom i gang utenfor EU, og vi fikk en timing som var viktig, sier Gornitzka. Hun viser til at ulike norske regjeringer over tid har bidratt til svært gode resultater på områder som deltakelse i høyere utdanning, utdanningsnivå i befolkningen og forskningsproduksjon.

– Blir norske forskningsinstitusjoner stadig mer styrt av eksterne interesser?

– Akkurat det har jeg ikke forsket på, men det er flere og flere aktører som har interesser knyttet til universitetene og andre forskningsinstitusjoner. Europakommisjonen har for eksempel formulert den såkalte moderniseringsagendaen med klare forventninger til reformer av universiteter. De skal reformeres til å bli sentrale strategiske aktører. En av antagelsene er at høyere eksternfinansiering skal utløse institusjonenes potensial til å opptre mer selvstendig og fylle sin rolle i den europeiske kunnskapsøkonomien. Realismen i den antagelsen og ønskeligheten i reformagendaen er det mildt sagt ulike vurderinger av, sier Gornitzka.

Hva er ideologien bak den rød-grønne kunnskapspolitikken?

ANINE KIERULF
Stipendiat ved Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo

– Er det noen ideologi, da? Mitt inntrykk er at den rød-grønne kunnskapspolitikken er en lite ideologisk blanding av gode hensikter og markedstilpasning. Den mangler et verdigrunnlag som gjør tydelig akademiske idealer som åpenhet og ytringsfrihet.

PETER MAASSEN
Professor ved Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo

– Som helhet savner regjeringen ideologi, mål og visjoner om hva det norske kunnskapssamfunnet betyr, og hva som er rollen til universitetene og forskningen.

SYNNØVE MJELDHEIM SKAAR
Leder for Studentparlamentet, Universitetet i Bergen

– Mitt inntrykk er at forskningen må handle om velferdsstat og miljø, og at forskning og utdanning ellers blir nedprioritert fordi det kommer i konflikt med regjeringens ideologi. Jeg tror de anser sektoren som et svart hull og ikke til å stole på hvis de ikke selv har styring og kontroll.

EU

Ny database om kjønn i forskning

■ Som ledd i EU-prosjektet *Meta-analysis of gender and science* opprettes nå en europeisk database med over 4500 forskningspublikasjoner om kjønn i forskning. Foreløpig er kun et utvalg på 100 publikasjoner tilgjengelige for søk, men snart vil du kunne søke blant flere tusen forskningspublikasjoner fra 1980 til 2008, melder Kifinfo.no – nettstedet til Kjønnsbalanse i forskning. Artiklene kategoriseres etter ulike kriterier, og du skal blant annet kunne spesifisere om du ønsker forskning om likestillingssituasjonen på studentnivå eller professornivå.

NIGERIA

Nye universiteter skaper akademikermangel

■ Begrenset kapasitet ved landets universiteter har resultert i at flere hundre tusen kvalifiserte nigerianere hvert år har gått glipp av muligheten til å studere. Nå har myndighetene vedtatt å opprette seks nye universiteter for å bote på problemet, skriver University-worldnews.com. Men planene mottas ikke kun med glede. Flere av de gamle universitetene bekymrer seg nå over økt konkurranse om, og kronisk mangel på, kvalifisert vitenskapelig og administrativt personale.

RUSSLAND

Protesterer mot stipendordning

■ Med stipender i millionklassen håper russiske myndigheter å lokke russiske forskere i utlandet til å vende hjem, og i tillegg øke andelen utenlandske forskere. Stipendene er et ledd i et større prosjekt for å øke internationaliseringen av både forskning og studier, noe som igjen antas å gi bedre plasseringer på internasjonale rangeringer og økte investeringer fra næringslivet. Forskere som allerede holder til i Russland, protesterer imidlertid og mener pengene heller burde gått til dem, skriver Chronicle.com.

DANMARK

Vil ha smartere innvandrere

■ Internasjonale universitetsrangeringer kan brukes til så mangt. I Danmark foreslår regjeringen å favorisere personer utdannet ved et av verdens 20 fremste universiteter i søknader om familiegjennforening. Men også utdanning fra andre universiteter og høyskoler gir uttelling i det nye poengsystemet som skal ligge til grunn for familiegjennforeninger, skriver Politiken. Andre bedømmingskriterier er blant annet språkferdigheter, arbeidserfaring og bosettingssted.

AUSTRALIA

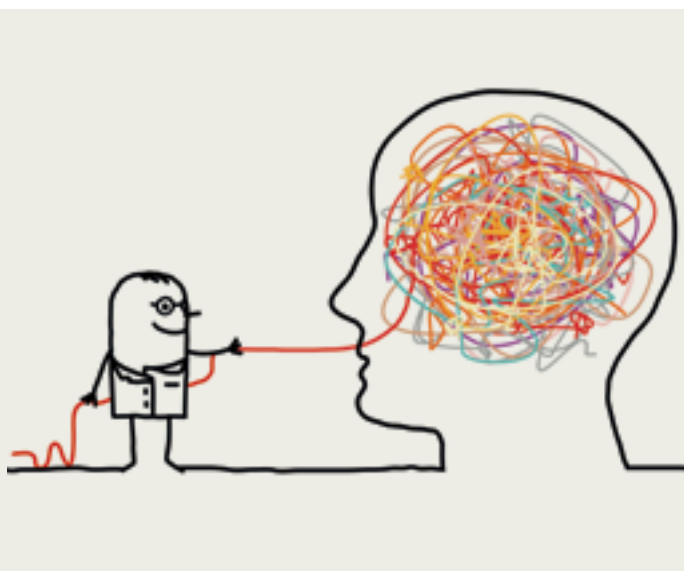
Flertallet av studentene sliter psykisk

■ Over 80 prosent av studentene ved Australias universiteter sliter med dårlig psykisk helse, melder the Australian. Tilsvarende andel for hele befolkningen er 29 prosent. Også andelen studenter med alvorlige psykiske lidelser er markant høyere enn ellers i befolkningen, med 19,2 prosent mot 3,0. De dramatiske tallene stammer fra forskere ved University of Queensland. De knytter tallene blant annet til prestasjonsangst og et «perfeksjonistisk tankesett».

VERDEN

Framtiden mangler ingeniører

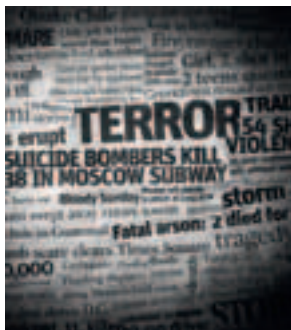
■ For at verden skal kunne møte globale utfordringer knyttet til områder som fattigdom og klimaendringer, trengs det ingeniører. Likevel er det i mange land en nedgang i antallet nye ingeniørstudenter, viser UNESCOs første globale rapport om ingeniørvitenskap. Nedgangen er særlig dramatisk for de mange utviklingslandene som allerede sliter med såkalt hjerneflukt, melder Unesco.org.

PAKISTAN

Taliban terroriserer universiteter

■ Pakistansk Taliban har begynt å se forbi kjøpesenter og moskeer, og i stedet startet å angripe universiteter, skriver Universityworldnews.com. I Swat-dalen nordvest i landet er flere universitetsansatte drept eller kidnappet, og universitetene krever nå at myndighetene bistår med sikkerhetstiltak. I samme område har Taliban også beordret at all utdanning av kvinner legges ned, og advart mot at skoler med kvinnelige lærere vil bli utslettet.

JAPAN

Kutt i internasjonalisering

■ I 2009 lanserte japanske myndigheter programmet Global 30 for å revitalisere landets universitetssektor. I overkant av 200 millioner norske kroner skulle hjelpe 30 universiteter til å opprette engelskspråklige kurs, for slik å kunne rekruttere flere internasjonale studenter. Men grunnet landets anstrengte økonomi har myndighetene sett seg nødt til å kutte i Global 30-budsjettet. Dermed får kun 13 av de opprinnelig 30 utvalgte lærestedene ta del i satsningen, skriver Universityworldnews.com.

TYSKLAND

Flere utvekslingsstudenter blir værende

■ Nærmere en tredjedel av de utenlandske studentene i Tyskland velger å bli værende i landet etter endt eksamen, skriver Universityworldnews.com. Først og fremst gjelder dette studenter som kommer fra land utenfor EU. I 2005 ble det åpnet for at de som kan dokumentere at de kan forsørge seg selv, kan bli værende inntill ett år etter endte studier. På grunn av landets akutte mangel på ingeniører og andre akademikere presser finansminister Rainer Brüderle nå på for å få på plass en enda mer generøs ordning.

VERDEN

Usynlige, unge universiteter

■ Unge universiteter i fremadstormende økonomier i Asia, Afrika og Midtøsten kan potensielt bli framtidens ledende forskningsinstitusjoner. Men uansett hvor fremragende de måtte være, må de likevel belage seg på å være «usynlige» på universitetsrangeringer i lange tider, skriver Universityworldnews.com. Ikke bare har de hatt kort tid til å bygge toppmiljøer. De har også hatt begrenset med muligheter til å drive omdømmebygging. Dersom de i tillegg skulle komme til å utvikle helt nye forskningsfelt, risikerer de også å bli sitert mindre.

SVERIGE

Klimasensur på KTH

■ En bok som avviser både drivhuseffekten og menneskeskapte klimaforandringer, havnet på pensumlisten til studenter ved Kungliga Tekniska högskolan (KTH) i Stockholm. Men etter at studentene klaget til ledelsen, har enkelte av bokens sider blitt fjernet fra pensum, skriver Dagens Nyheter. Avisen har snakket med flere anerkjente, svenske meteorologer som ikke går god for boken.

STORBRITANNIA

Slutt på visum for falske studenter

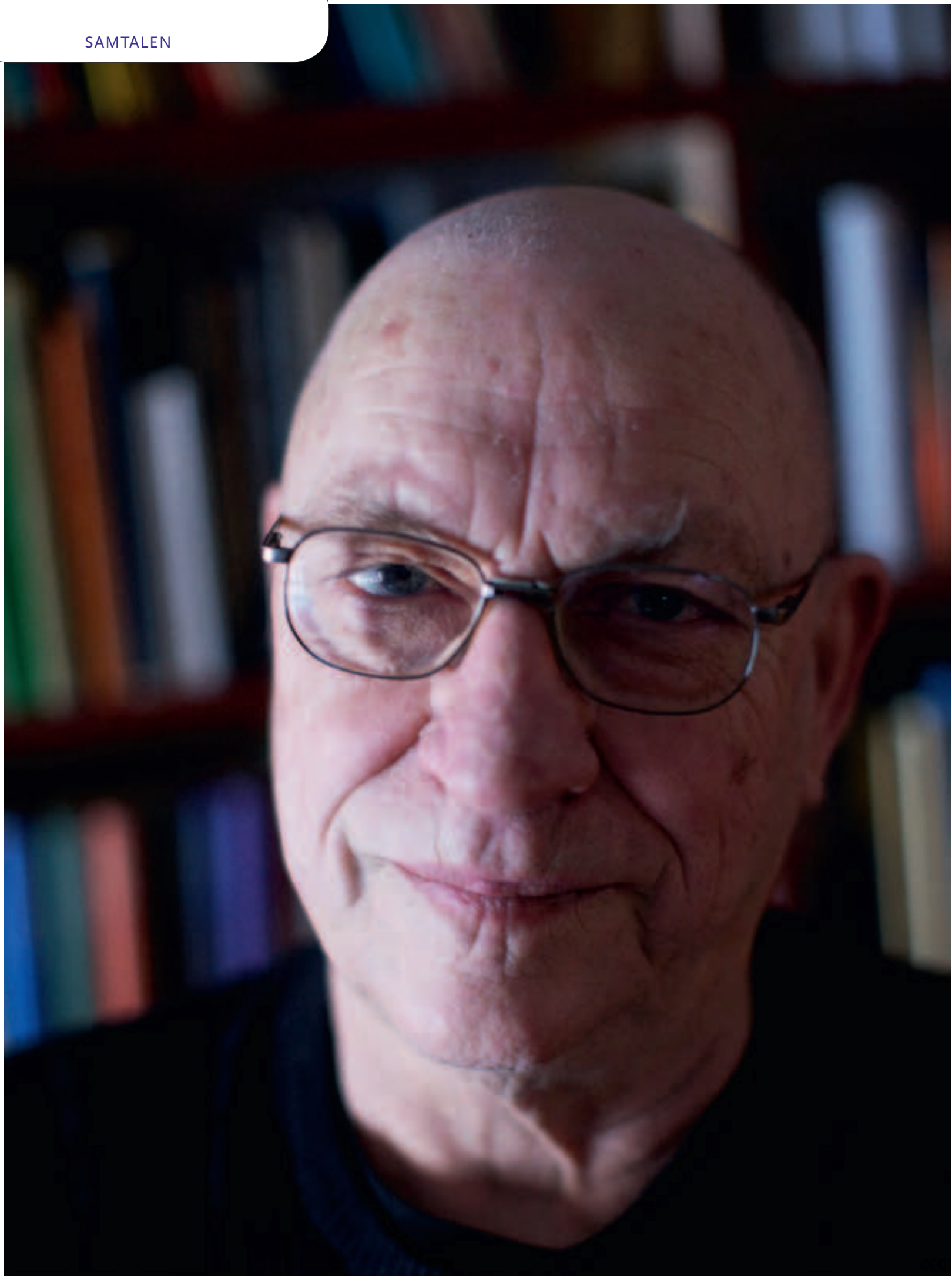
■ Falske universiteter er blitt det nye smutthullet for ulovlig innvandring til Storbritannia, skriver Aftenposten. Mange opererer som rene visumfabrikker, og nå frykter myndighetene at de også er blitt terroristenes nye rekrutteringskanal. I forbindelse med at regjeringen har foreslått en drastisk reduksjon i antallet nye innvandrere fra neste år – nesten full innvandringsstopp – skal ordningen med studentvisum gjennomgås på nytt.

EU

Må forenkle EU-forskningen

■ Midtveisevalueringen av EUs 7. rammeprogram for forskning (7RP) konkluderer med for svak næringslivsdeltakelse og behov for en betydelig forenkling av styringssystemet, melder Norges forskningsråd. Det påpekes også at de nye medlemslandene henger etter i deltakelsen, og at det er de tunge forskningsnasjonene som dominerer i det nye europeiske forskningsrådet – ERC. 7RP er EUs fremste virkemiddel for å støtte forskning i Europa, og deler ut en milliard kroner hver uke

EIN JUNGEL DER UTE

GERT NYGÅRDSHAUG I SAMTALE MED PER ANDERS TODAL
FOTO: ERIK NORRUD

Det siste stykket av vegen ned til Gert Nygårdshaug¹ i Lier er stupbratt, svingete og vinterglatt. Frosten bit nådelaut, verten hutrar og bannar av kulde når han ønskjer velkomen på trappa. På salongbordet i stua ligg Einstein-biografien til Walter Isaacson. Så er tonen slått an.

– Ei fantastisk bok! Tenk på at Einstein var ein folkehelt i samtida si. Vår tid er blotta for interesse for dei store spørsmåla, seier Nygårdshaug forarga.

Vi kjem attende til Einstein og forfallet snart, men først litt om verten. «I grenselandet mellom myte og vitenskap» heiter kapittelet om Gert Nygårdshaug i *Norsk litteraturhistorie*². Det er ein dekkjande tittel. Særleg er naturvitenskap i ulike former til stades i mange av bøkene hans, trass i at den formelle utdanninga hans var i filosofi, idéhistorie og sosiologi. Dei faga var ikkje noko tynsetguten Gert hadde valt på fritt grunnlag.

– Det var frykteleg vanskeleg å kome inn på reallina på landsgymnasiet på Tynset på sekstitalet, så eg måtte ta til takke med engelsklina og fekk ikkje grunnlag for å studere realfag. Men interessa for naturvitenskap var der heilt frå eg var liten. Da eg var tolv, sat eg med kikkerten til far min ute på tunet i 40 kuldegrader og studerte månen. Astronomi var den første fagfascinasjonen for Nygårdshaug. Seinare har mange fleire felt kome til: fysikk, arkeologi, biologi, kulturhistorie, klimavitenskap. Og politikk.

– Eg gjekk på Universitetet i Oslo i ei særst turbulent og morosam tid, frå 1966 til 1974. Det kunne kome 3000 på møte i Studentersamfundet, den politiske aktiviteten var heilt utruleg. Det er eit mirakel at eg fekk studert i det heile.

Nygårdshaug gjekk ein streng politisk skule ved sida av studiet: Han var med i AKP heilt frå starten og var i forfattarlaget til rørsla saman med folk som Dag Solstad, Tor Obrestad, Edvard Hoem og Espen Haavardsholm. Også der ser Nygårdshaug ei forfallssoge, og også den skal vi kome attende til. Men før det må vi gå til kjernen i alle ting.

– Du har i intervju halde fram kvantemekanikk og atomfysikk som inspirasjonskjelder for skrivinga di. Er dette leik eller alvor for deg? Kor langt inn i slike fagfelt har du eigentleg gått?

– Det er klart dette er på lekmannsplanet. Eg kan skjønne dei store

linene, men eg kan ikkje setje opp avanserte likningar og gå i djupna på desse felta. Det nyttar ikkje for ein lekmann å skjønne føresetnadene for kvantemekanikken. Einstein blei spurdt om han kunne forklare den generelle relativitetsteorien på ein enkel måte. Han svarte: «Ja, om du gjev meg tre dagar.» Dette er ikkje enkelt. Men eg har prøvd etter beste evne å setje meg inn i populærvitenskaplege framstillingar av ting. Og det har vore veldig verdifullt.

«Kvantemekanikken umuliggjør alt som er fornuftig, og det røsker opp i våre tilvante forestillinger. Så langt har de nye vitenskapene stort sett kommet til uttrykk i fagspråk og formler, men som forfatter har jeg som mål å kunne gi den nye kunnskapen et litterært uttrykk», har Nygårdshaug sagt.

– Men er dette mogleg? Kan desse tinga eigentleg «omsetjast», kan dei gjevast eit litterært uttrykk utan å bli noko heilt anna?

– Nei, dei kan eigentleg ikkje det. Litteraturen min prøver ikkje å vere teoretisk fysikk, det er vanlege, narrative forteljingar eg skriv. Men vitenskapen kan opne for tankar og idear som elles ville vore umoglege. Astronomien og kunnskapen om svarte hol gjorde til dømes at eg kunne

skrive romanen *Nullpluss*, om ein mann som sit og et opp seg sjølv. Naturvitenskapen kan òg gje seg til kjenne på andre, diskrete måtar i bøkene, forklarar Nygårdshaug.

– Eg er svært oppteken av klimaendringane, sjølv om eg ikkje har gjort det til tema for noka bok. Men i til dømes romanen *Fortellernes marked*, som eigentleg handlar om religion, er klimaendringane eit bakteppe for handlinga, med kolossale regnskøl og nye artar som dukkar opp.

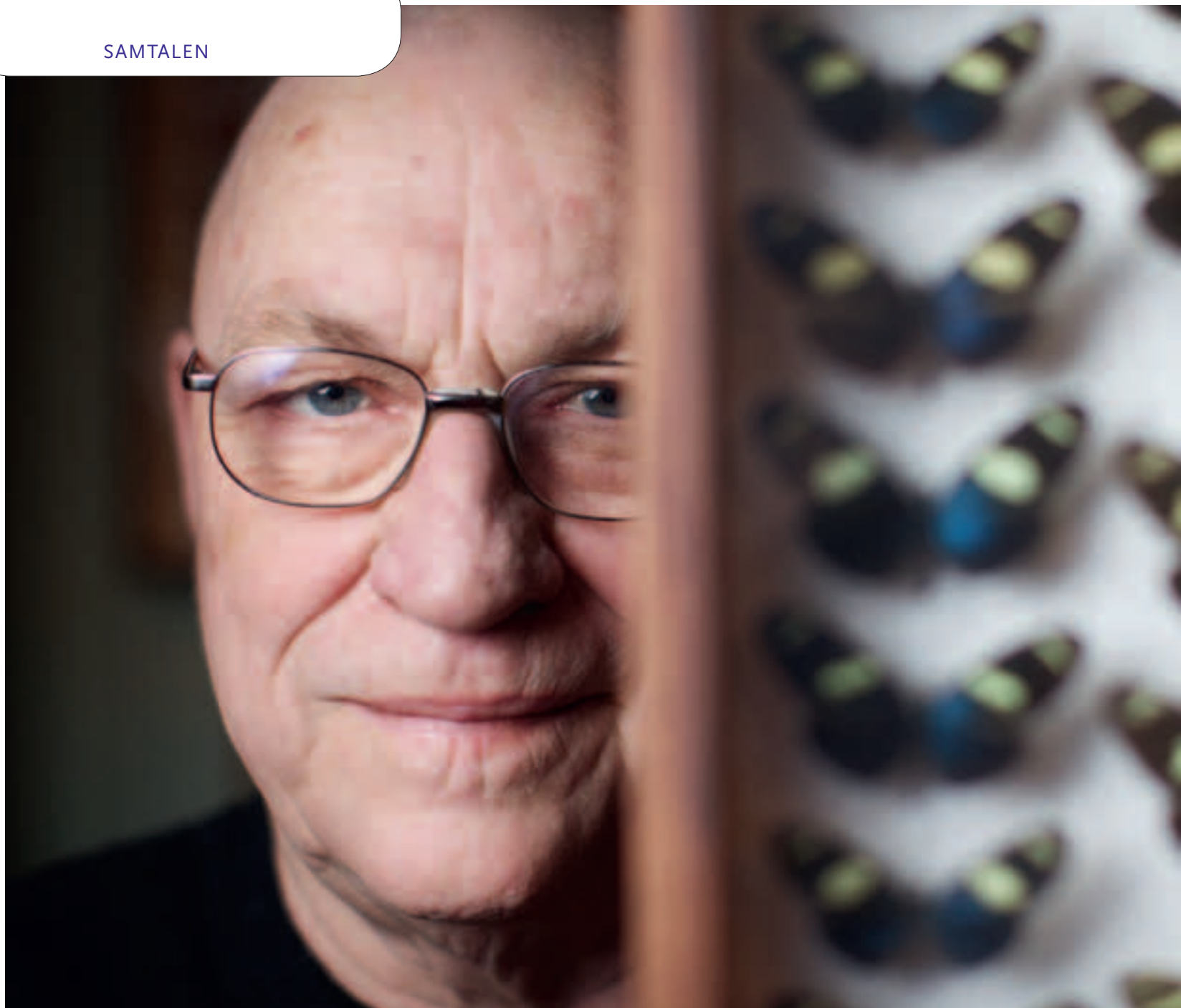
Kanskje er grensene mellom fiksjon og naturvitenskap mindre tydelege enn ein gjerne trur, meiner Nygårdshaug, som skreiv dette i novelle-samlinga *Alkymisten* (1979): «Det nærmeste man kan komme fantasien, er gjennom moderne matematikk og fysikk. Her uttrykkes ikke engang deler av virkeligheten, fordi ingen virkelighet kjennes.»

– Matematikken kan gå framover utan å byggje på empiri. Du kan setje opp likningar som fortel noko om verda som ikkje lèt seg bevise eller sanse. Matematikken og den teoretiske fysikken kan skildre ein røyndom som vi ikkje kan observere, men som kanskje er der – og som kan bli verkeleg gjennom fysiske eksperiment seinare. Mørk materie blei «oppdaga» i 2005, men hadde alt lenge eksistert i Einsteins likningar.

Ikkje nok med det: Også fiksjon kan bli røyndom gjennom vitenskapen, påpeiker Nygårdshaug. Og slike tankar kan inspirere ei skrivande sjel.

1 Gert Nygårdshaug blei fødd på Tynset i 1946. Han er forfattar av 33 bøker i ei rekkje sjangrar: romanar, krim, lyrikk, noveller og barnebøker.

2 I kapittelet om Nygårdshaug skriv Øystein Rottem mellom anna dette: «Karakteristisk for forfatterskapet er (...) at han låner stoff og tanker fra et bredt spekter av (natur)vitenskapelige teorier og retninger og integrerer dem i et fantastisk univers der grenseoppgangene mellom fleip og fakta ikke er så lette å trekke.»

– Når du les vitskapshistorie, ser du at det er fantasien som set grenser. Omtrent alt det vi kan tenkje ut, blir realitet ein dag. Forløparen til laseren var strålepistolen til Lyn Gordon på 1940-talet.

– *Nokre få akademikarar, som Umberto Eco, klarer fullt ut å integrere fagkunnskapen sin i det skjønnlitterære. Men det er kanskje enklare å få til om den akademiske fordjupinga ligg i botnen enn om ein forfattar nærmar seg vitskapen frå utsida?*

– Det kan vere. Eco har dessutan utgangspunkt i fag som ligg tettare opp til skjønnlitteraturen enn mange andre. Men eg føler sjølv at eg har den faglege ballasten eg treng. Hadde eg hatt sterkare vitskapleg forankring, kunne det blitt vanskelegare å skrive skjønnlitteratur som folk kan forstå.

Den faglege grensekryssinga Nygårdshaug taler for, var ein gong normal. Ein forfattar som Ludvig Holberg kunne ha oversyn over det meste av vestleg kunnskap i samtida si. Men sidan da har kløfta vakse og vakse. Kor mange humanistar er i dag vel bevandra i dei fysiske lovene, kor mange naturvitarar kjenner seg heime i den klassiske litteraturen?

– Denne splittinga er veldig ille. Vi taper oversikta og heilskapen, seier Nygårdshaug.

– Når humanistar og litteraturfolk ikkje kjenner naturvitskapen,

lever dei i ei todimensjonal verd. Da liknar dei ei bille som kryp rundt og rundt på ei grein utan å skjone at det finst ei verd utanfor greina. Det er tragisk. Eg meiner at litteraturstudentar burde ha obligatoriske kurs i matematikk og fysikk.

Nygårdshaug minner om kor ny kløfta mellom kunnskapsformene er.

– Tenk på at da Einstein budde i Praha, vanka han i same krins som Franz Kafka og Max Brod. Seinare trekte han heile kultureliten i USA til foredrag sine, det var tjukt av forfattarar i salen når Einstein talte. Inn-til langt ut på femtitalet kunne vitskapen og kulturlivet kome saman, men i dag skjer det knapt.

– *Men det kan ein ikkje vente, når spesialiseringa gjer at dei fleste vitskapsfolk må konsentrere seg fullt ut om sin eigen vesle nisje?*

– Og det er enda verre: at det blir så tronge båsar at ein ikkje ser kva som skjer utanfor sin eigen disiplin. Slik sett er eg glad for at eg ikkje har noka vitskapleg spesialisering. Eg beveger meg som ein sjarlatan frå det eine til det andre, men slik kan eg kanskje sjå ein del samanhengar som ikkje er så tydelege for spesialisten.

– Norske forfattere interesserer seg ikkje for naturvitenskap. I en verden som holder på å krepere, er det deprimerende, sa Nygårdshaug i eit

– Litteraturen min prøver ikkje å vere teoretisk fysikk.

nelege lyrikarar som skriv som Stein Mehren eller Triztan Vindtorn. Eg skulle ønske at dei fanst, men dei gjer ikkje det. No har visst mange av dei harde, gamle mennene blitt blaute òg. Nygårdshaug sa til Klassekampen at han var skuffa over sin eigen generasjon forfattarar: – Gamle ml-ere som Tor Obrestad, Edvard Hoem og Espen Haavardsholm har henfalt til å skrive bøker om sin egen barn- dom, om mor og far og jeg vet ikke hva.

– Eg blir sint, for dei er så jævla dyktige skribentar. Når verda verke- leg treng dei, melder dei seg ut og sluttar å skrive politisk og samfunns- engasjert. Om verda blei stadig betre, var det så si sak. Men verda er jo verre no enn ho var på seksti- og syttitalet. Befolkningseksplasjon, matvarekrise, ei enorm utrydding av artar som får heile økologien til å brikke over – det er så store problem at fleire burde skrive om det.

– *Du har det meste av livet kalla deg kommunist. Den kommunistiske bru- ken av teknologi og vitenskap har ikkje vore særleg meir berekraftig eller miljø- venleg enn den kapitalistiske?*

– Nei. Snarare tvert imot.

– *Men i bøkene dine er det helst eksessane og miljøødelegginga til kapi- talismen du skildrar?*

– Ja, men du må sjå på historia: Kapitalismen har hatt mange hun- dre år å utvikle seg på, medan kommunismen har hatt knapt hundre år. Trass i dei forferdelege utvekstane kommunismen har hatt, er det kanskje ein kjerne av idear som er bra. I den grad eg reknar meg som kommunist i dag, har det å gjere med tankar om solidaritet, rettferd og fordeling.

Det ligg kanskje eit paradoks i vitskapsfascinasjonen til Gert Nygårdshaug: Fleire av bøkene hans – ikkje minst den mest kjende og populære av dei, romanen *Mengele Zoo*⁴ – er rasande kritiske til det tek- nologisk avanserte, moderne samfunnet som driv rovdrift på naturen.

– *Men det er òg den vestlege kulturen som har bringa fram moderne vit- skap og den systematiserte kunnskapen du forsyner deg av når du skriv?*

– Ja, men eg er i grunnen ikkje veldig optimistisk på vegner av den kulturen. Mennesket har eksistert i kring 80 000 år. Som art er vi vel- dig unge. Likevel har vi fått fram all denne teknologien. Men utvik- linga er heilt ute av balanse med den kognitive kapasiteten vår. Vi sit på mengder av masseutryddingsvåpen, men vi har ikkje kome langt i forståinga av vår eigen posisjon som ein utsett art i eit brutalt univers. Og det er jævlig skremmande.

– *Men likevel: Den vitskaplege kunnskapen du er glad i å fordjupe deg i, kunne ikkje blitt til i ein naturutopi i Amazonas?*

– Eg har jo budd med indianarar i Amazonas. Og eg kunne godt tenkt meg å bu slik, ingen problem. Folk der har eit harmonisk tilvære som er godt tilpassa naturen dei bur i.

– *Kva om du måtte velje: naturutopien eller det moderne samfunnet med all sin kunnskap?*

– Da trur eg at eg ville valt det primitive samfunnet. Eg ville heller budd i ein indianarkultur enn i det samfunnet vi lever i no.

– *Jungelen ligg der. Men er det for seint å flytte til Amazonas på perma- nent basis?*

– Ja, det er litt for seint. Om eg hadde flytta dit i yngre alder, kunne eg klart meg fint utan bøker om relativitetsteorien og slikt. Men eg ville sikkert ha sete i Amazonas og studert stjernehimlen og filosofert over gåtene i tilværet, seier Gert Nygårdshaug. ■

intervju i Klassekampen³. Han har tankar om kvifor det har blitt slik.

– Dette har vore ein tendens i litteraturen i 20–30 år no: å isolere seg frå mykje av verda og røyndomen og bli meir innertervendt. Ei viktig årsak er at vi har fått bokklubbane, som er sterkt medvitne om kven som er lesarane. Kvinner mellom 30 og 60 år les mest, difor har littera- turen blitt tilpassa dei: meir personfokusert, meir om samliv og private forhold. Samtidig har også media blitt meir tabloide, overflatiske og opptekne av det mellommenneskelege. Dette har endra vilkåra for lit- teraturen.

– *Du meiner det er ein kjønnsdimensjon i dette: Kvinner er generelt min- dre interesserte i vitenskap, difor fell vitskaplege tema ut av litteraturen?*

– Det er eit veldig betent tema, det der. Og eg vegrar meg for å snakke om det. Men det er ikkje til å nekte for at kvinner skriv meir om dei nære ting enn menn gjer. Det finst ingen kvinne- leg forfattar som skriv romanar som José Saramago, eller kvin-

³ Klassekampen, 17.11.2009. I intervjuet sa Nygårdshaug mellom anna dette: – På det vitenskapelige området skjer det ting som kommer til å sette dagsorden for våre liv og vår litteratur i generasjoner framover. Utviklingen innen forskningen har også en rekke politiske implikasjoner. Følg med og bruk det i skrivingen, er mitt råd.

⁴ *Mengele Zoo* kom ut i 1989 og er saga om indianarguten Mino, som ser landsbyen sin i regnskogen bli utsletta og veks opp til å bli miljøterrorist. Nygårdshaug har skrive to oppføljarbøker, *Himmelblomsttreets mulighe- ter* og *Afrodites basseng*.

HVEM: Forskere ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

HVA: Studier av hvilke psykiske konsekvenser tsunamien i 2004 fikk for de berørte

HVORDAN: Spørreundersøkelser og personlige intervjuer, blant annet med 89 foreldre og 146 barn

AV SIRI LINDSTAD

Etter brottsjøen

– Det å delta i minnehøytideligheter i Thailand ga overlevende og etterlatte forsoning, fred og en bedre forståelse for det som hadde skjedd, sier Lars Weisæth.
(Foto: Scanpix)

PROSJEKT: Tsunamiprogrammet. **INSTITUSJON:** Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. **FAGRETNING:** Katastrofepsykiatri. **FINANSIERING:** Først og fremst Helse- og sosialdepartementet. **UUNNVÆRLIGE VERKTØY:** Ulike indekser for symptomer på posttraumatiske stresslidelser. **PUBLISERINGSFORM:** Rapporter og artikler. **NY KUNNSKAP:** De aller fleste får sterke symptomer på posttraumatisk stress etter en katastrofe. Men med aktiv bearbeiding og rask tilbakevending til hverdagen går det bra med de fleste.

– Ved posttraumatisk stresslidelse faller ikke hjernen til ro, men fortsetter å sende ut faresignaler, forteller Tine Jensen og Lars Weisæth. Her fotografert på Bygdøy i Oslo, der det er satt opp et Tsunamiminnesmerke. (Foto: Erik Norrud)

Det begynner som nok en deilig dag på stranden. Blått vann, sand mellom tærne, palmer og solfylt juledagsfred.

Så plutselig reiser havet seg, og bølgene går i ett med himmelen.

– Det var 3500 nordmenn som opplevde jordskjelvet og den påfølgende tsunamien i Sørøst-Asia 2. juledag 2004. Vanligvis blir katastroferammede boende i katastrofeområdet etter at en hendelse har inntruffet. Dermed blir det vanskelig å skille mellom de psykiske påkjenningene som følge av selve katastrofen, og av det som måtte komme etterpå, når infrastrukturen er ødelagt. Dét skillet er viktig når man skal vite hva man skal behandle, for å vite hva som skyldes hva, forteller Lars Weisæth. Han er Norges fremste innen katastrofepsykatri og har ledet det såkalte Tsunamiprogrammet ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress i Oslo.

– I dette tilfellet kom de aller fleste av de overlevende nordmennene raskt tilbake til intakte samfunn. Det ga oss en sjelden forskningsmulighet, der vi kunne fokusere på nettopp påkjenningen av selve katastrofen, sier Weisæth.

Funnene forskerne gjorde om de overlevende norske barnas psykiske helse, er noe av den nye kunnskapen som vekker interesse, også internasjonalt.

Forfulgt av minner

Forskningsprogrammet har omfattet hele åtte delprosjekter. Det overordnede målet har vært å studere hvilke konsekvenser tsunamien fikk for de berørte, det være seg overlevende, de etterlatte, sørøstasiater i eksil i Norge, innsatspersonell, støttegrupper, journalister eller fastleger.

Ett av prosjektene har fokusert på berørte

barn og foreldre, og har vært ledet av psykolog Tine Jensen.

– Vi ønsket å forstå mer av hvilke langtidseffekter naturkatastrofer kan ha på barn, deres foreldre og familien, forteller hun.

Trekvart år etter katastrofen forteller en gutt om hvordan det å være på fotballbanen plutselig kan ta ham tilbake til tsunamien. Lyden av andre fotballspillende unger som løper bak ham og roper «Ta ballen! Ta ballen!» får minnene om flukten fra bølgene til å velte opp i ham. Andre har fått problemer med å gå i skogen, fordi lyden av raslende løv vekker minner om det som skjedde.

I alt 89 foreldre og 146 barn ble intervjuet av psykologer, psykiatere og pedagoger høsten 2005 om hvordan de opplevde tsunamien, og hvordan den hadde virket inn på hverdagslivet. Nesten alle barna hadde symptomer på posttraumatisk stress i denne første tiden etter at de kom hjem.

Posttraumatisk stresslidelse (PTSD) er en angstlidelse som kan oppstå hos mennesker som har vært utsatt for særlig skremmende og redselsfulle opplevelser. Anslagsvis 1 prosent av befolkningen lider til enhver tid av PTSD. Blant overlevende etter alvorlige trafikkulykker vil omkring 5 prosent utvikle PTSD. Ved alvorlige katastrofer øker antallet med PTSD til 15–20 prosent. Posttraumatisk stresslidelse ledsages ofte av andre psykiske lidelser som depresjoner, atferdsforstyrrelser og ulike psykosomatiske symptomer.

– Barna vi intervjuet, hadde sett skadde mennesker og lik, hadde vært i en situasjon der de skjønte at de faktisk kunne dø, der de så desperasjon og fortvilelse hos sine foreldre. Noen mistet jo også familiemedlemmer, påpeker Tine Jensen.

Snakkbart

Og likevel: Barna klarer seg i det store og det hele bra i det lange løp. Når man sammenligner med funn fra katastrofer hvor folk har blitt værende i området, er den psykiske helsen blant både barna og foreldrene i tsunamiprojektet langt bedre enn hva forskerne hadde forventet.

– Da vi oppsøkte barna igjen etter to og et halvt år, var det få som hadde det vi kaller en PTSD-diagnose, forteller Tine Jensen.

Hun mener det er flere årsaker til at det stort sett gikk bra.

– Tsunamien var et traume man kunne snakke om. Ingen stilte spørsmål ved det som hadde skjedd, slik barn som for eksempel har vært utsatt for seksuelle overgrep, kan oppleve. Det var heller ingen tabuer knyttet til katastrofen. Foreldrene hadde selv vært oppi situasjonen og forstod virkelig det barna strevde med. Og alle berømmer skolene for innsatsen. Sist, men ikke minst tror jeg det at barna kom i normal rutine så raskt igjen, var veldig bra for dem.

Selvfølgelig opplevde mange barn sekundære stresssituasjoner også etter at de hadde kommet hjem. Noen hadde mistet familiemedlemmer og skulle lære å leve med det. En del ble hengende etter på skolen og fikk dårligere karakterer, noe som fikk følge for videre skolevalg. Men i det store og det hele gikk det bra.

Når hjernen henger seg opp

Norge har lenge vært et foregangsland innen katastrofepsykatri, med den tsjekkisk-norske legen Leo Eitinger som nybrottsmann. Han satt selv i leirene Auschwitz og Buchenwald under krigen, og hans forskning på norske overlevende

– Ved en katastrofe får du en hel populasjon som er eksponert for det samme, og dermed færre variabler enn ved enkeltulykker, sier katastrofeforskerne Lars Weisæth og Tine Jensen. (Foto: Erik Norrud)

fra konsentrasjonsleirene dannet grunnlaget for det som skulle etablere seg som krise- og katastrofepsykiatri. På midten av 1970-tallet fikk Norge verdens første professorat på dette feltet, som Lars Weisæth altså har bekledd siden 1985. Han har jobbet med katastrofer som eksplosjonen i malingsfabrikken Jotuns hovedanlegg i 1976, Kielland-ulykken i 1980, Vassdalen-skredet i 1986 og Åsta-ulykken i 2000.

– Posttraumatisk stress vil i praksis si at fortiden dominerer deg. Hvorfor glemmer du ikke så lett hvis du plutselig får en kniv mot strupen? Hvorfor husker du det bedre enn lunsjen du spiste i går? Hvorfor er hjernen laget slik at den har superhukommelse for eksistensielle trusler? Jo, disse tilbakevendende mærrittene og triggerne er en måte å gjenkjenne faren og dermed lære deg å overleve på, forklarer Weisæth.

Ved posttraumatisk stresslidelse må hjernen «reprogrammeres», slik at den får mulighet til å falle til ro, i stedet for å fortsette å sende ut faresignaler.

– Det kan for eksempel være bra å oppsøke stedet der det hendte igjen. Tenk deg at du er tilbake på stranden i Thailand der du ble tatt av bølgen. Om du går ut i vannet, vil mange ha en opplevelse av at «nå skjer det igjen», og få en reaksjon. Men hvis du da klarer å bli stående, tvinger du pannebarken til å vinne over midthjernen. For det er i midthjernen – denne

«gamle» delen av hjernen – at disse livstruslene dominerer, mens fornuften din sitter i pannebarken. Lar du fornuften vinne, vil den til slutt hjelpe deg til å forstå at ja, det var farlig da, men nå er det trygt.

Trygg i livet

Å oppleve verden som trygg og forutsigbar, regnes som en av tre viktige komponenter i det fagfolk kaller «verdanskuelse». De to andre komponentene er troen på at mennesker vil deg vel, og at man selv er et verdig og

godt menneske. Er alt dette på plass, skal man kunne ha en opplevelse av å operere ganske fritt og trygt i livet.

– Vi stilte barna spørsmål knyttet til dette med verdanskuelse, og svarene vi fikk, viser at man nok kan se på dette med verdanskuelse litt mer differensiert enn som så. For mange forteller at verden opplevdes mer uforutsigbar etter katastrofen. Men samtidig hadde de fått en styrket tro på mennesker, ettersom thailenderne hadde vært så utrolig vennlige og hjelpsomme, forteller Tine Jensen.

Hun tenker at det ville ha vært interessant å intervju barn som opplevde orkanen Katrina i Sør-USA i 2005.

– Der oppstod de farligste situasjonene etter selve naturkatastrofen, med plyndring, vold og seksuelle overgrep. Det sekundære stresset, det som oppstod i ettertid, må med andre ord ha vært veldig avgjørende for barnas totale opplevelse av situasjonen.

Det viktigste vi voksne gjør i slike situasjoner, er derfor å trygge forholdene for ungene så raskt som mulig og finne tilbake til normale rutiner.

– Gjennom alt vi gjør, må vi formidle at verden fortsatt er trygg. Ja, det skjedde noe forferdelig, men nå er det over, sier Jensen. ■

Nasjonalt kunnskaps-senter om vold og traumatisk stress

- ble etablert 1. januar 2004, datterselskap av Unirad AS, som er heleid av Universitetet i Oslo
- finansieres av fem ulike departementer, Forskningsrådet og ulike forskningsfond
- utvikler og sprer kunnskap og kompetanse om vold og traumatisk stress
- har et tverrfaglig perspektiv, og omfatter både medisinske, psykologiske, sosiale, kulturelle og rettslige forhold
- har ca. 50 ansatte

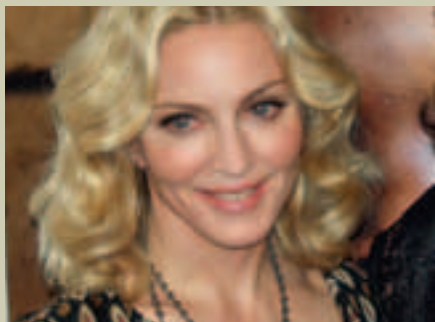

Dette bildet er tatt av Thor S. Larsen, som våren 1973 bistod Grønlands Zoogeografiske Undersøgelse med planlegging og gjennomføring av et isbjørnprosjekt på Grønland.

Norsk Polarinstitutt har leid ut bildet til Forskerforum. Instituttets fotosamling består av totalt 90 000 fotografier fra polare strøk. Deler av samlinga er digitalisert og tilgjengelig på Internett: <http://sivert.npolar.no/fotoweb/>.

20 NØTTER

1. Kva for prestisjetung utdanningsinstitusjon skjuler seg bak bokstavane MIT?
2. Kva er det som heiter *hallon* på svensk, *raspberry* på engelsk og *Himbeere* på tysk?
3. Kven har skrive fire romanar om Tomas Olsen Myrbråten, deriblant *Grøftetildragelsesmysteriet* og *Elvestengfolket*?
4. Kva var namnet på den omstridde FN-rapporten frå 2009 som skulda begge sider for krigsbrotsverk under krigen i Gaza?
5. Kva for belgisk syklist har rekorden med 35 etappesigrar i Tour de France?
6. Kva er det vanlegaste engelske ordet for heimebrent?
7. Kva heiter det Trondheims-baserte forskingskonsernet som vart etablert av Noregs tekniske høgskole i 1950?
8. Kva for selskap står bak nettlesaren Chrome?
9. Kva for avdød orlogskaptein vart innstilt til krigskorset med sverd for innsatsen i Afghanistan i 2005?
10. Kven var det Jon Fredrik Baksaas avløyste som Telenor-sjef i 2002?
11. Kva for to filmregissørar har vore gifte med Madonna?
12. Kva er det største landet i verda som ikkje har kystline mot verds-havet?
13. Kven vart i fjor haust vald til ny leiar for britiske Labour?
14. Kva er eit anna ord for «verdens beste», kåra av Nitimen til norsk nasjonalkake?
15. Og kva for viktig ingrediens i denne kaka blir òg kalla pikekyss?
16. Kor i Noreg vart ski-VM sist arrangert?
17. Kva for butikkjede som nektar å selje produkt testa på dyr, vart grunnlagd av Anita Roddick i 1976?
18. Kva for ord blir brukt om ein hobjørn?
19. Kven tapte for George W. Bush i presidentvalet i USA i 2004?
20. Kva for tre land var det same Bush plasserte på «vondskapens akse» i 2002?

Kva for to filmregissørar har vore gifte med Madonna?

- SVAR:
1. Massachusetts Institute of Technology
 2. Bringebær
 3. Thure Erik Lund
 4. Goldstone-rapporten
 5. Eddy Merckx
 6. *Moonshine*
 7. Sintef
 8. Google
 9. Trond André Bolle
 10. Tormod Hermansen
 11. Sean Penn og Guy Ritchie
 12. Kasakhstan
 13. Ed Miliband
 14. Kvæfjordkake
 15. Maren
 16. Trondheim (1997)
 17. The Body Shop
 18. Binne
 19. John Kerry
 20. Irak, Iran og Nord-Korea

10 KJAPPE

SIDSEL KVARTENG
Medlemsnummer: 40114399
STILLING: arkivar i landdivi-sjonen ved Statens kartverk
UTDANNING: hovedfag i folkloristikk fra UiO i 1999
FØRSTE STILLING ETTER FULLFØRT
UTDANNING: Jeg var såkalt klargjør i NRK.
KARRIEREMÅL: Jeg tar det som det kommer.

Med rett til å oppdra

– Hva jobber du med nå?

– Som ansvarlig for fagarkivene har jeg mange baller i luften. I går var jeg for eksempel på et idémøte i England, der vi diskuterte tekniske løsninger for en felles europeisk arkivering av digital geografisk informasjon.

– Hvor tenker du best?

– Skal jeg være kreativ, tenker jeg best i plenum. Men skal jeg konsentrere meg, er kontoret mitt før kl. 8 eller etter kl. 16 det beste – før folk kommer, eller etter at de har gått.

– Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?

– *Arkivhåndboken*. Og så har vi en veldig fin katalog her fra 1904, selve bibelen for kartsamlingen, som vi stadig oppdaterer.

– Hva er tabu i ditt fag?

– Det måtte være å tillate Hvermansen å bevege seg i arkivene, et tabu jeg er enig i.

– Hva skal til for å bli en god arkivar?

– Man bør kunne lytte til de som har etablert arkivene, for å forstå tanken bak. Dessuten har man en ganske oppdragende rolle, så stereotypen av en arkivar med briller på nesetippen og stram knute i nakken er ikke helt feil. Og så må man være flink til å formidle til brukerne av arkivet.

– Hvem er den beste læreren du har hatt?

– Skal jeg peke ut en spesiell, må det være Steinar Marvik ved IKA Kongsberg, en tålmodig og flink læremester.

– Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?

– Lærer i barne- og ungdomsskolen. Jeg trives med å formidle.

– Om du var forsknings- og høyere utdanningsminister, hvilket enkelt-tiltak ville ha vært viktigst for deg å få gjennomført?

– Jeg ville satt søkelys på det å øke interessen for akademiske fag hos barn og unge.

– Hvor var du EU-avstemmingskvelden 1994?

– Tja. Jeg var nygift og hadde akkurat startet på hovedfaget. Mer husker jeg ikke.

– Hva vil du lese mer av i Forskerforum?

– Jeg skulle gjerne lest mer om akademikere som er virksomme utenfor forskningsinstitusjonene.

AV SIRI LINDSTAD

Så var dei åtte

Truleg har folk som er gode til å byte ut skilt hatt ei travel romjøl i Bodø. For i januar er Høgskulen i Bodø bytt ut med Universitetet i Nordland – Noregs åttande universitet. Dermed er talet på norske universitet fordobla sidan 2004. I Bodø reknar eg meg at mange er entusiastiske og motiverte. – Universitetet i Nordland er resultatet av et samarbeid basert på utholdenhet, kløkt og klokskap. I mer enn ti år har mange mennesker arbeidet målbevisst med både det faglige og formelle grunnlaget for etablering av Universitetet i Nordland. Dette arbeidet er gjort for å sikre en fornyet innsats i å utvikle kunnskapsalmenningen i Nordland og i hele landsdelen, sa den kommande universitetsrektoren Pål Pedersen til NRK.

Høgskulen i Bodø har møysommeleg bygd opp fagmiljø og studiar. Steg for steg har Nokut – Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga – godkjent dei nødvendige byggesteinane i prosjektet. Prosessen har noko nærast maskinelt over seg: Oppfylld av nøyte definerte kriterium er det som skal til. Dei mest kjende universitetskriteria er eit minimum på fem master- og fire doktorgradsprogram. Når alle punkt er oppfylde og kan kryssast av, gjer ikkje Kunnskapsdepartementet (KD) anna enn å godkjenne godkjenninga. Det fann stad i november 2010.

Forskringsminister Tora Aasland kom på vitjing til Bodø og gratulerte:

– Jeg håper det nye Universitetet i Nordland vil samarbeide med de andre høyere utdanningsinstitusjonene i fylket og i Nord-Norge. Dessuten forventer jeg det nye universitetet vil kunne bidra til ytterligere utvikling og kvalitetsheving av utdannings- og forskningsvirksomheten og vil være en drivkraft for samarbeidet med samfunns- og næringslivet i regionen.

Ser ein nærare etter, nytta Aasland høvet til å repetere to av stolpane i forskingspolitikken til regjeringa: 1. Samarbeid med samfunns- og næringsliv. 2. Samarbeid utdanningsinstitusjonar imellom.

Mottakinga av det nye universitetet er elles høfleg og avmålt, til og med nesten motstrevande. Det gjeld blant anna eit knippe politika-

rar i kyrkje-, utdannings- og forskingskomiteen på Stortinget, som uttalar seg i sakene våre om universitetsdanninga (side 4 og 5). – Det er ikke heldig med en utvikling der alle høyskolene jobber mot å bli universitet kun for tittelens skyld, seier Anna Ljunggren (Ap).

Observasjonen er ikkje original, men eg støttar han: Politikarane har abdisert i spørsmålet om universitetsopprettingar i Noreg. Den nemnde Nokut-automatikken er ingen enkel veg, men ein standardisert veg. Når kriteria er oppfylde, er det politisk umogeleg å stoppe utnemninga.

Dei abdiserte politikarane er lunkne, men ingen nemner omgjerding av systemet for å verte universitet. Dei har i staden sett byrå-

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

kratane i sving med ei indirekte innskjerping av høvet til å verte det. KD har kome med framlegg om ei ny Nokut-forskrift med strengare krav til storleiken på fagmiljø som skal opprette doktorgradsstudium. I framlegget ligg eit krav om at det skal vere realistisk å knytte til seg tjue stipendiatar innan fire år etter opprettinga av eit doktorgradsstudium. Dette kan gå ut over andre høgskular med universitetsambisjonar, som prosjektet Innlandsuniversitetet – eit samarbeid mellom dei tre høgskulane rundt Mjøsa. Rektor Bente Ohnstad ved Høgskulen i Lillehammer seier rett ut at det sistnemnde kravet vert vanskeleg å oppfylle.

For fusjons- og universitetsfeberen – dei to er ofte kombinerte – rår framleis i norske høgskular. Før jol vedtok Høgskulen i Oslo og Høgskulen i Akershus å fusjonere, eit anna vedtak som KD etter alt å dømme berre skal strø sand på. Fyrstnemnde har to godkjende doktorgradsprogram allereie og har fleire under utvikling. Dette er ei påminning om at vi kan få fleire universitet uavhengig av politisk vilje og styring. Er det berre

tittelen, som Ap-Ljunggren er inne på, høgskulane strevar etter? Nei, grunnane er fleire:

Å verte meir attraktiv for studentar og forskarar, og å få høve til meir sjølvstendig utforming av fag- og satsingsområde. Ein må òg leggje til: Ettersom universiteta vert fleire, og ikkje så fagleg breie og tunge som før, kan namnet høgskule verte diskrediterande snarare enn

namnet universitet vert krediterande.

Men det fylgjer ikkje ekstra løyvingar med universitetsstatusen. I ei større sak i Forskerforum nr. 8/2010 freista vi å kaste ljøs over dette. Rektor Torunn Lauvdal ved Universitetet i Agder (UiA) slo fast at universitetet framleis er finansiert som ein høgskule. Representantar for tilsette ved same institusjon hadde alvorlege innvendingar til utviklinga: Tap av retten til forskningstermin, og studentar som får mindre undervising. Når tilsette endatil får det verre med omsyn til forskningstid, som Tom Erik Eikebrokk seier i artikkelen, er oppsummeringa ikkje lysteleg. Representantar frå dei nye universiteta vil naturleg nok ikkje bruke omgrep som B-universitet. Men i desember sa hovudtillitsvald i Forskerforbundet Kjell Erik Skaug ved UiA til Fædrelandsvennen: – Vi kan ikke leve med at vi har to universitetstyper.

Den individualiserte retten til forskningstid er under sterkt press. Institusjonane knip inn på forskningstida etter ulike modellar, der produktivitet kan vere eitt av kriteria. Før jol kom det til dømes fram at Høgskulen i Finnmark strammar inn: – Forskere som ikke kan dokumentere at de har produsert over tid, kan med fordel gjøre andre arbeidsoppgaver, sa rektor Ketil Hanssen til NRK.

Vi har dermed ein situasjon med differensiering på to nivå – av institusjonar og forskarar. Eit steg tilbake frå abdikasjonen kunne derfor vere å ville eller ikkje ville ha ei slik utvikling, og å grunngeve det.

Til slutt vil eg gratulere Universitetet i Nordland. Eg må be dykk bere over med at denne leiaren vart så problemorientert. Her kjem eitt problem til: Eg vonar skiltarbeidarane har gjort ein god jobb.

Godt nyttår.

Namnet høgskule kan verte diskrediterande snarare enn namnet universitet vert krediterande.

LEDER KRONIKK DEBATT BØKER

Send kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2.000,–. Innlegg må være maksimum 2000 tegn. De blir ikke honorert.

Akademisk trafikkregulering

Hvordan gjøre forskning til en mer attraktiv karrierevei? Forbud mot midlertidig tilsetting i langvarige forskningsprosjekter vil neppe bidra til å gjøre vitenskapelige karrierer mer forutsigbare, skriver Sigurd Rysstad.

Statsråd Aasland applauderer i en pressemelding Rindal-utvalgets innstilling, som skisserer ulike tiltak som kan iverksettes for å redusere omfanget av midlertidige tilsettinger i universitets- og høyskolesektoren (UH). Statsråden hevder de foreslåtte tiltakene er «viktige for at forskningssektoren skal kunne rekruttere og være attraktiv karrierevei for de beste hodene». Et sentralt forslag er forbud mot midlertidige tilsettingsforhold utover 4 år. I forrige nummer av Forskerforum signaliserer statsråden også støtte til et forslag fra utvalgets mindretall (fagforeningsrepresentantene) om at prosjektansatte faste forskere fortsatt skal ha fortrinnsrett til ledige stillinger.

Av Sigurd Rysstad,
Handelshøgskolen
ved Universitetet for
miljø- og biovitenskap

Hun synes å mene at disse forslagene vil gjøre forskerkarrierene mer forutsigbare. Her tar hun dessverre feil. Verken flertallets eller mindretallets forslag vil bidra i særlig grad til å gjøre forskerkarrierene mer forutsigbare og attraktive. Jeg skal forklare hvorfor.

Andelen midlertidig ansatte i «ordinære vitenskapelige stillinger» (forsker, lektor, førsteamanuensis, professor etc.) var omtrent 1/5 i hele perioden 2002–2009. Hovedårsaken til at bruken av midlertidig vitenskapelig arbeidskraft har økt betydelig de siste årene, er en sterk vekst i stillinger som departement og fagforeninger kaller «rekrutteringsstillinger», det vil si stipendiat- og postdoktorstillinger. Mens stipendiat er en *utdanningsstilling*, er postdoktor og de «ordinære» midlertidige tilsettingsforholdene (vikar, forsker) i realiteten vitenskapelige *rekruttstillinger*, det vil si stillinger ansatte i UH-sektoren har etter stipendiatperioden og før en eventuell tilsetting i en *grunnbudsjettfinansiert* fast vitenskapelig stilling.

Rekruttperioden inneholder som regel flere av følgende faser:

- a) postdoktor
- b) vikar for (grunnbudsjettfinansiert) vitenskapelig ansatt
- c) prosjektfinansiert midlertidig forsker
- d) prosjektfinansiert fast forsker
- e) tilsatt i teknisk-administrativ stilling (ofte midlertidig engasjement)
- f) arbeidsledighet

Omfanget av *rekruttstillinger* er relativt beskjedent i høyskolesektoren, men stort og voksende ved universitetene. I denne sektoren var det i 2003 2,5 tilsatte i *grunnbudsjettfinansierte faste vitenskapelige stillinger (F)* per tilsatt i en *rekruttstilling (R)*. Dette forholdstallet er nå redusert til 2 faste per midlertidig vitenskapelig ansatt (beregning utført med data fra Database for statistikk om høgre utdanning). Medianalder ved disputas for stipendiater er ifølge Nifu Step 34 år. Dersom forholdstallet mellom tilsatte i *grunnbudsjettfinansierte faste stillinger* og *rekruttstillinger* opprettholdes på nåværende nivå, kan doktorander som satser på en karriere i UH-sektoren, i snitt forvente å tilbringe omtrent 10 år i ulike rekruttstillinger.

Formelen $R/(R+F)$ gir et grovt anslag over uforutsigbarheten i vitenskapelige karrierer, det vil si en *uforutsigbarhetsindeks*. En rekke andre forhold påvirker selvsagt hvor lenge doktorander må forvente å tilbringe i rekruttfasen: hvor stor andel av rekruttene som (frivillig og ufrivillig) forlater sektoren, andel ledige faste stillinger som «tildeles» personer utenfra (instituttsektoren, utenlandske uni-

versiteter etc.), sektorens vekstrate, pensjonsalder etc. Modellens «prognoser» samsvarer imidlertid rimelig bra med det (lille) vi vet om vitenskapelige karrierer i UH-sektoren – gjennomsnittsalder ved første faste tilsetting er for eksempel 43 år (ifølge «Stortingsmelding nr. 1 fra grasrota», Lausunge-aksjonen i 2008) – og den gir oss et enkelt rammeverk for å vurdere hensiktsmessigheten av ulike tiltak som kan iverksettes for å gjøre forskning til en «attraktiv karrierevei for de beste hodene». Rindal-utvalget legger stor vekt på det vi kan kalle *pekefingertiltak*: Institusjonene må «rydde opp» i ulovlige midlertidige tilsettingsforhold, og departementet må ha «regelmessig dialog» med institusjonene om «bruk av midlertidig tilsetting». Det viser for eksempel til at fire av ti universitetslektorer er midlertidig tilsatte. En betydelig andel av disse vikarierer imidlertid for personer i stillingskategorier med svært lav andel midlertidige (professorer etc.). Om lag 14 prosent av de ansatte i *grunnbudsjettfinansierte «ordinære» vitenskapelige stillinger* har midlertidige tilsettingsforhold (beregnet på grunnlag av tall fra DBH), hvilket riktignok er noe høyere enn gjennomsnittet for norsk arbeidsliv (8–9 prosent). Men denne forskjellen kan i hovedsak forklares med særordninger som sabbatsår og valg/tilsetting på åremål for faglige ledere. Det er dermed ikke åpenbart at en betydelig innstramming i vikarbruken i sektoren er hensiktsmessig, verken for de ansatte eller for studentene.

Så til verstingen – de prosjektfinansierte midlertidige forskerne (c). Utvalgets mål er å få institusjonene til å omgjøre midlertidige (c)

«Rindal-utvalget legger stor vekt på det vi kan kalle *pekefingertiltak*.»

til fastansatte forskerstillinger (d). La oss først diskutere poenget med målet, eller mer presist – de arbeidsrettslige forskjeller mellom en midlertidig og en fast *prosjektfinansiert* forsker i UH-sektoren. For begge gjelder at når prosjektmidlene er brukt opp, kan forskeren sies opp dersom vedkommende ikke har klart å skaffe nye oppdrag. Det er riktignok noe ulike prosedyrer som må følges ved oppsigelse av tilsatte i de to kategoriene, men jobbsikkerheten er omtrent den samme for begge grupper. Det finnes imidlertid ett viktig unntak fra denne hovedregelen: En oppsagt, fast prosjektforsker har i prinsippet fortrinnsrett til ledige stillinger ved institusjonen dersom tilsettingsmyndigheten finner vedkommende *kvalifisert* for stillingen. Denne retten har ikke midlertidig ansatte forskere.

Rindal-utvalget foreslår som nevnt innledningsvis at forskere på «eksternt finansierte prosjekter av varighet over fire år skal tilsettes fast», men flertallet påpeker samtidig at denne gruppen arbeidstakere ikke bør «omfattes av fortrinnsrett til annen stilling ved eventuell oppsigelse». Mindretallet – fagforeningsrepresentantene – vil beholde fortrinnsretten, fordi uten en slik rett vil fast tilsetting ikke innebære «andre fordeler enn rett på formell oppsigelse samt noe lengre oppsigelsestid».

Dersom flertallets forslag blir gjennomført, vil trolig en rekke forskere bli overført fra kategori (c) til (d), dvs. fra midlertidig til fast. Statistikken vil bli «bedre», men rekruttenes (a-d) jobbsikkerhet vil ikke endres vesentlig, og tiltaket vil i beskjeden grad bidra til å gjøre akademiske karrierer mer forutsigbare.

Hva så om fagforeningenes forslag skulle få gjennomslag, det vil si forbud mot midlertidige forskerstillinger på langvarige prosjekter og fortrinnsrett til ledige stillinger for oppsagte fastansatte forskere? I mange tilfeller vil nok arbeidsgiveren da velge å tilsette en (eller flere) postdoktor(er) på det flerårige prosjektet i stedet for fast(e) forsker(e). Noen prosjekter vil trolig bli «overført» til randsoneinstitusjoner (som ikke følger statens regler om fortrinnsrett). Begge typer tilpasninger ville bidratt til at

«Uforutsigbarheten er nå altfor stor.»

det ble færre midlertidig ansatte i «ordinære» vitenskapelige stillinger, men forskerkarrierene ville neppe blitt mer forutsigbare og attraktive.

Anta – som et tankeeksperiment – at det ble innført et generelt forbud mot alle andre midlertidige vitenskapelige tilsettingsforhold enn stipendiat og postdoktor. Institusjonene ville da tilsatt postdoktorer til å utføre de arbeidsoppgaver som de nå kan bruke tilsatte i kategoriene a-c til. Siden det er begrensninger på hvor lenge en postdoktor kan være tilsatt ved samme institusjon, ville et typisk rekrutteringsløp fått en vesentlig sterkere geografisk dimensjon. De fleste forskerrekruiter har nå et relativt stabilt (om enn turbulent) forhold til én eller kanskje to institusjoner. Postdoktorløsningsen ville framtvinget en form for seriemonogami, det vil si tilsetting først ved en institusjon, så den neste, den tredje og så videre, eventuelt avløst av et og annet engasjement i teknisk-administrative stillinger (ingeniør, prosjektleder etc.). Vi kan selvsagt ikke se bort ifra at enkelte arbeidsgivere ville bøyd seg for departementets og fagforeningenes *pekefinger* og tilsatt forskere i faste stillinger på langvarige prosjekter. Anta videre at tilsettingsorganene *ikke* ville prøvd å omgå fortrinnsretsbestemmelsene (hvilket er en lite realistisk forutsetning) ved å tilpasse stillingsutlysninger etc., slik at de kunne erklære eventuelle «uønskede» fortrinnsrettsnavere som «ukvalifiserte». Konsekvensen ville blitt at rekrutteringsprosessene til de grunnbudsjettfinansierte stillingene (førsteamanuensis, professor etc.) ville blitt enda mindre forutsigbare for det store flertallet av søkere. I rekruttpoolen ville faste oppdragsforskere som ble oppsagt på et heldig tidspunkt,

det vil si samtidig som en grunnbudsjettfinansierte stilling ble «ledig», hatt de beste oddsene for å få en fast plass på det akademiske toget, mens usikkerheten ville økt for andre kategorier søkere, både interne og eksterne. Vi ville fått et lite hensiktsmessig rekrutterings-system, som heller ikke ville bidratt til å gjøre forskning til «en mer forutsigbar og attraktiv karrierevei».

Det er hensiktsmessig med en viss «dynamikk» og usikkerhet i akademiske karrierer. Uforutsigbarheten er imidlertid nå altfor stor – den skremmer trolig bort mange talenter fra sektoren – og det er på høy tid å iverksette tiltak som kan bidra til å redusere rekruttenes ørkenvandring fra det ene usikre tilsettingsforhold til det andre. Rindal-utvalgets forslag vil føre til visse forskyvninger mellom de ulike usikre tilsettingskategoriene (a-d), men vil ikke bidra til å gjøre akademiske karrierer mer forutsigbare og attraktive. Sektorens hovedutfordring på dette området er det uhensiktsmessig høye forholdstallet mellom rekruttstillinger og (ordinære) grunnbudsjettfinansierte vitenskapelige stillinger. Statsbudsjettet for 2011 er i så måte et lite skritt i riktig retning fordi veksten i bevilgningene til UH-institusjonene (grunnbudsjettet) er større enn veksten i de såkalte forskningsbevilgningene (prosjektfinansiering). Det trengs imidlertid mange år med prioritering av institusjonene på bekostning av (for eksempel) Forskningsrådet, før en vil oppnå en hensiktsmessig balanse mellom rekrutt- og (faste) seniorstillinger i sektoren. Og det er kanskje ikke realistisk at «forskningen» skal «trekke svarteper» mange år på rad?

Sosial individualitet

Vi kan kanskje le etterpå?

Biografien, det skrivne livet, har tradisjonelt som premiss at det biografiske objektet har allmenn interesse som individ, det er det individuelle særpreget som interesserer lesaren. Mange biografier handlar då også om (relativt) «store» menn og kvinner, om storverka dei gjorde, eller det storlatte livet dei levde.

Slike biografier kan av og til også kaste lys over dei samfunnsformasjonane som gjorde akkurat dette særprege livet mogleg eller nesten umogleg – slik Norbert Elias' Mozart-biografi viser genialitet som sublimert faderleg vald og vilkåra til skaparkrafta i ein historisk epoke der fyrstar, kongehus og kyrkja avgjorde etterspurnaden etter og dermed lagnaden til komponisten.

Elias' vesle bok er ei bru over til ein omfemnande samfunnsfagleg litteratur der den biografiske metoden siktar mot å analysere samfunn og sosial endring gjennom analysar av individ som ikkje interesserer oss fordi dei er spesielle, men som tvert om har allmenn interesse fordi dei er alminnelige, fordi dei kan analyserast som «sosiale typar», som det heiter i innleiinga til denne biografien, ein biografi om fire personar, to ektepar, som samla gjennomlevde nesten hundre år av Noregs historie, og som her har fått liva sine nedskrivne fordi dei ved historias biologiske slumpetreff råka å bli besteforeldra til forfattaren, historieprofessor Knut Kjeldstadli.

I fire kapittel, eitt om kvar, følgjer vi den geografiske og sosiale reisa dei gjorde gjennom dei sosiale institusjonane som forma dei. Gjennom arbeidet, til dømes Beate Lotsbergs liv som tenestefante, kokke, hustru og mor og – då ho blei enke 51 år gammal – vaskekone og Daniel Grinis karriere som journalist og seinare generalsekretær. Gjennom politikken, der Lars Kjeldstadli var ein av grunnplanspionerane i fagrørsla, her sitert med talar som høyrer ut som ekko frå Tranmæl. Og gjennom familien, der krake møtte make – gruvearbeidaren og gruvearbeidarkokka, journalisten og barnehagelærarinna. Familien,

med Beates oppskrifter, Elisabeth Mathiesens pianospelande mor og med oppdraging og heimeinterior som sosiale markørar, familien med sine nettverk i fortid, samtid og framtid er bokas omdreingspunkt.

Dei to siste kapitla er vigde liva til enka Beate og enkemannen Daniel etter krigen, kapittel som viser korleis familiane vart stua

og knytte saman i eit husvære i Bogstadveien. Her finn vi også eit av bokas mange døme på at rørlene dei deltok i, omforma og betra dei vilkåra dei levde under, slik Beate sin enkepensjon gjorde at ho kunne nøye seg med å vaske heime og bli ei skatta farmor.

Historie byggjer på kjelder: avisutklipp, bilete, familieminne og -forteljingar. Nokre menneske lever kort, andre lenge, nokre er offentlege personar, andre ikkje, nokre etterlèt seg mange kjelder som overlever dei som overlevering, andre få. Familieforteljingar er kollektive minne, som nokre familiemedlemmer har definert og formulert klart, medan andre har tenkt sitt. Men det ettermælet som ligg i det usagde, lever berre usagt vidare gjennom dei som kjende vedkomande, og blir deretter sporlaust borte.

Historikaren Kjeldstadli er kjeldekritisk overfor egne og familiære mytar. Slik viser han

også den profesjonelle kjeldekritikkens relevans for dagleglivets forteljingar og tolkingar. Og prosaen er glasklar, nøkternt presist skildrande, han legg seg tett inntil det levde livet og tek farge av det.

Analysen er todelt, men samanvoven: Éin del er den konkrete skildringa og analysen av dei fire besteforeldra og andre familiemedlemmer, den andre delen samfunnsanalysen, der han set desse liva inn i ein større samanheng, slik historikarar forstår samfunnsutviklinga gjennom oppbrot frå bonde- til industri-samfunn og dei politiske stridane tidleg i førre hundreåret.

Den sosiale typen som analytisk grep er det formidlande leddet mellom desse analytiske nivåa, og det er eit verknadsfullt grep. Dette er, som undertittelen seier, ei familieforteljing om framveksten av det moderne Norge, ei forteljing som er mogleg fordi Kjeldstadli sin familie, som så mange andre, er fylt av einskildindivider med forankring i ulike sosiale lag og regionar. Men det er også ei familieforteljing der den sosiale typen blir meir enn ein sosial type, der menneska trer fram som sosiale individ som fyller sine roller med eit særprege innhald. Også ekstra ordinære menneske er ekstraordinære for dei næraste. Det som i eit større perspektiv er sosiale typar, er i det vesle livet særprege individ.

Bokas veikskapar? Faghistorikarane får vurdere det faghistoriske. Eg saknar latteren. Ikkje at ho er humørlaus, ser ein henne som eit episk filmmanus, er ho prega av skarpe, varme bilete. Heller ikkje at boka, i same grad som denne meldinga, er humørlaus, tidvis høyrer eg ekkoet frå latter under arbeid og fest. Men eg høyrer ikkje ekkoet frå den absurde latteren som trugar historikarens ordenssans, også når han gjev rom for tilfeldigheita sitt spel.

Men det er jo ei tid for alt. Og vi kan kanskje le etterpå?

AV ODDGEIR OSLAND

Yrke: vikingkonge

Torgrim Titlestad
Harald Hårfagre
Spartacus, 2010
152 sider
Rettl. pris: kr 229

Eg er overraska over kor engasjerande det var å lesa om Harald Hårfagre i denne vesle boka. Det er lenge sidan eg har fått så mykje kunnskap igjen for kvar lesne side. Det skuldast delvis at historia om Harald er fascinerande uansett kven som fortel henne, men også at Titlestad si bok er treffsikker og lærd.

Sist eg las om Harald, var på grunnskulen på 1980-talet. Eg hugsar at han fekk namnet fordi han nekta å klippe håret før han hadde samla Noreg til eitt rike, og det var omtrent alt. Etter å ha lese den nye biografien er eg mykje klokare.

Titlestad skildrar livet til berre ein mann i overgangen frå 800- til 900-talet, og er dermed fritatt frå oppramsinga av kongerekker som vanlege noregshistorier er belemra med. Dette gir bokstavleg talt meir plass til sosiologiske og politiske perspektiv på vikingkongen. Sjølv om boka er tynn, så klarer Titlestad å skildra Harald sitt livsmiljø med stor detaljrikdom.

Harald voks opp i Sogn og ved Randsfjorden frå ca. 850. Han var son til Halvdan Svarte, ein Opplands-konge som kriga for å gjenerobra det sørlege Noreg frå danskane. Då han gjekk gjennom isen på Randsfjorden og drukna i 858, vart det åtte år gamle kongsemnet kasta inn i vaksenverda. Titlestad får fram at Harald vart utdanna til å tenkja på si herskarrolle som noko naturleg. Sju skaldar var sysselsette med å læra han opp i dei viktigaste segner, kvad og historier.

Titlestad skildrar den machiavelliske styringa til kong Harald nøkternt og utan nasjonalromantisk behov for å gjera han til helt og førebilete. Harald brukte veld systematisk for å halda motstandarar i sjakk. Etter kvart tok han kontroll over Møre, Hordaland, Rogaland, Vestfold og Viken, i nært samarbeid med farbroren Gudtorm.

Harald sin *Realpolitikk* forårsaka både hat og avsky blant dei undertrykte småkongane. Mange nekta å finna seg i dei harde vilkåra for Haralds styre, og utvandra

til Island og andre stader. Kong Haralds politikk var openbart vel-lukka, for han heldt seg ved makta til han døydd ein naturleg død i 932, over 80 år gamal.

Skildringa av reisene til Harald er endå eit verkemiddel som bringar oss tett på kvardagslivet til kongen. Han dreg stadig omkring i riket for å krevja inn skattar, gjera ære på sine trufaste jarlar og straffa opposisjonen. Fordi Titlestad bruker moderne stadnamn, kjem historia ekstra tett på meg i rom. Du må vera historisk tonedøv for ikkje å bli fascinert av dette.

Transporten gjennom Lærdal og Valdres til Oppland var svært viktig, sidan to av dei rikaste områda i Noreg vart kopla saman her. Harald kunne raskt forflytta seg frå det indre Austlandet til Rogaland eller Møre-kysten.

Gong etter gong får eg slike praktiske aha-opplevingar, og det slår meg at du må vera ein ganske god forteljar for å gjera 1100 år gamle hendingar så konkrete. Boka om Harald Hårfagre vert utgitt i Spartacus og Sagabok sin nye serie *Sagakongene*, der Halvor Tjønn har skrive om Harald Hardråde (1015–1066) med same biografiske metode. Eg gler meg til tredje bok.

AV LARS NYRE

Objektets makt

Siri Meyer
Visuell makt. Bilder, blikk og betraktere
Universitetsforlaget, 2010
188 sider
Veil. pris: kr 299

Nylig var jeg på middag hos noen venner. Jeg hadde nettopp kommet hjem fra et langt utenlandsopphold, der jeg blant annet hadde besøkt den indonesiske øya Java. Derfor byttet jeg ut den typiske vinflaska, til fordel for en liten skulptur jeg hadde kjøpt på et marked der, som jeg ga til vertskapet. – Den er kjøpt ved verdens eldste, buddhistiske tempel, sa jeg. De ble begeistret. – Åh, hvor er det, spurte de. Er det noe spesielt med den? Si at det er noe spesielt med den, da! Bringer den lykke? Spørsmålene deres fikk meg til å tenke på Siri Meyers bok. Reaksjonene deres kan tjene som eksempel på hvordan et (eksotisk) objekt blir gitt en makt over betrakterens liv, hvis vi følger Meyers resonnement, en maktform også kapitalismen nyter godt av.

Resonnementet, som er svært meningsfullt, er holdt i et enkelt

og lettfattelig språk. Det åpner med et hovedspørsmål om hvordan bilder kan brukes som brikker i sosiale maktspill. Vi mangler språk som kan beskrive slike visuelle erfaringer fyllestgjørende. Meyer, som er professor i kunsthistorie ved Universitetet i Bergen, bøter på dette ved å benytte Edward Saids orientalisme og Michel Foucaults teorier om institusjonell makt i sine bildeanalyser og gjennomganger av historiske hendelser. Meyer går ikke dypt inn i teoriene. Snarere opprettholder hun en dramaturgi som forener grunnleggende fagformidling og et politisk prosjekt der hun vil overbevise oss om at «makten kan beskrives og forstås i visuelle termer».

Meyers utvalg av kunstverk og bilder er motivert av hva de kan belyse av maktspill innenfor tre ulike vinklinger i betrakterposisjonen, eller det hun kaller synsregimer. Det første regimet er det disiplinære blikket. Det er knyttet til institusjonene, der målet er å oppnå orden og kontroll gjennom klassifisering av liv. Det andre synsregimet er imperialismens blikk som rettes mot det fremmede, der målet er å oppnå herredømme gjennom undertrykking. Fram mot dette punktet understreker Meyer at det er betrakteren som har makt over det som betraktes. Det tredje blikket, det

eksotiske, endrer på det.

Endringen handler om «forskjellenes estetikk», et begrep hentet fra forfatteren Victor Segalen. Snarere enn å understreke det barbariske i annerledesheten, skildrer han hvordan «Vesten fornyer seg ved å ta opp i seg impulser fra fremmede kulturer», en eksotisk fornyelse vi finner eksempler på «i den moderne vestlige kulturen i alt fra opera, arkitektur og design til moter, film og populærkultur». Men Meyer går videre, og stiller det eksotiske opp mot kapitalismens fetisering av varene, de «som fortryller oss ved å bli assosiert med verdier og forestillinger utover nytten og bruken». Her er det ikke lenger vi som betraktere som har makten, det er de betraktede objektene som har makt over oss.

Så skulle jeg lyve for vertskapet, om den lille skulpturen? Det var fristende, men jeg gjorde ikke det. Jeg sendte en takknemlig tanke til Meyer før jeg sa: Slapp av, 'a! Jeg fikk den billig.

AV RAGNHILD FJELLRO

Kort fortalt

Bodil Stenseth
Nr. 13 – en vestkantfortelling
Aschehoug, 2010
320 sider
Veil. pris: kr 399

Bygården Jacob Aalls gate 13, oppført i 1927, ligger på Oslos vestkant. Historiker Bodil Stenseth skriver om dette mikrosamfunnet og hvordan den store verden preger gården og dens mennesker. Gjennom 80 år har nr. 13 vært åsted for skiftende tenkemåter, familiemønstre, kvinneveroller og sosiale klasser. Basert på muntlige informasjoner og notater i arkiver har Stenseth gravd fram den ukjente historien til nr. 13.

Mary Brekke (red.)
Dannelse i skole og lærerutdanning
Universitetsforlaget, 2010
208 sider
Veil. pris: kr 399

Boka er først og fremst skrevet for studenter i den nye lærerutdanningen. Boka viser hvordan dannelse kan tas opp i mange fag, og består av tre deler: om dannelsesbegrepet, om dannelse i sentrale fag og temaer i lærerutdanningen og en oppsummering av utfordringer i lærerutdanningen. Mary Brekke (red.) er dosent ved Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, Universitetet i Tromsø.

Morten Stene (red.)
Forskning Trøndelag 2010
Tapir akademisk forlag, 2010
197 sider
Veil. pris: kr 300

Boka presenterer smakebiter på trøndersk forskning innenfor ulike fagområder, som historie, geografi, sosiologi, pedagogikk og samfunnsøkonomi. Mange trønderske fagmiljøer er representert i boka, blant andre NTNU, Sintef, Høgskolen Dronning Mauds Minne og Høgskolen i Nord-Trøndelag. Morten Stene er seniorforsker ved Trøndelag Forskning og Utvikling, som står bak boka.

Liv Tørres
Bak fanene
Gyldendal Akademisk, 2010
246 sider
Veil. pris: kr 349

Boka handler om en internasjonal fagbevegelse i endring. Hvordan ser fagbevegelsen ut i sør, og hvilke lærdommer kan vi trekke av historiens seire og tap? Intensjonen med boka er å gi en politisk analyse og avdekke styrker og svakheter – og ikke minst de bærende prinsippene og fundamentet som fagbevegelsen kan bygge på framover. Liv Tørres er statsviter og tidligere Fafo-forsker.

Fra ord til handling

MUSEUMSFORSKNING: Museumsleder Svein Bertil Sæther har moret seg over noen synspunkter jeg fremmet i forbindelse med et spørsmål om museumsforskningens vilkår og forutsetninger i et intervju i Forskerforum (9/2010). Jeg er glad for at Sæther innser betydningen av å gi museumsforskningen et betydelig løft. Det skulle da også bare mangle, siden forskning i St.meld. nr. 49 (2008–2009) *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying* er fremmet som ett av de viktigste satsningsområdene i museumssektoren i årene fremover. Under *Mål for videre utvikling av museumssektoren* kan en lese at «Forskning og kunnskapsutvikling ved museene er et nødvendig faglig grunnlag for innsamling, dokumentasjon og formidling. Et delmål vil være økt forsknings-samarbeid, både i museumsnettverket og mellom museene og forskningsmiljøer i kunnskapssektoren.» Hvis vi er enige om at dette er et viktig nasjonalt mål i en visjon om å styrke museene som kunnskapsinstitusjoner, blir Sæthers innlegg å lese som en gammel museumsmanns triste resignasjon over brutte løfter, manglende oppfølging og tomme ord. Sæthers defensive holdning kan ikke brukes til noe som helst annet enn å spre avmakt blant de institusjonene det gjelder, og bygge fordommer mot de miljøene som kan gjøre noe med det. Det er bekymringsfullt dersom Sæthers tafatte holdninger er representative i museumsmiljøet, men jeg håper, og tror, at det ikke er tilfelle.

Sæther humrer i skjegget over

at undertegnede slår inn åpne dører når jeg påstår at det er viktig at de departementene som har ansvar for styring og drift av museer, samarbeider om å tilrettelegge for en god forskningspraksis. Men jeg kan ikke se at det noen gang har stått noen åpne dører for en museumsbasert forskning som har kunnet tilfredsstille forutsetninger for eller ambisjoner om en museumsbasert forskning vurdert etter internasjonale kvalitetskriterier. Snarere tvert imot er vel de fleste enige om at norske museer har hatt altfor trange vilkår for å drive kvalifisert forskning, og at det mangler både kompetanse, ressurser, infrastruktur og kanskje også ambisjoner for å komme dit. Det er jo akkurat det stortingsmeldingen har tatt til etterretning og ønsker å gjøre noe med. Den virkelighetsforståelsen som ligger til grunn for Sæthers strategi for å løfte norsk museumsbasert forskning, står i skarp kontrast til stortingsmeldingens klare intensjoner: «Det er berre å sette samarbeidet i gang. Vi må finne vår egen veg i ulike delar av landet. Det treng ikkje vera straumlinjeforma, standardisert og departementsstyrt, dette samarbeidet. Legg viljen til grunn, og la samarbeidet utvikle seg slik det høver best.» En så naiv forståelse for hva som er nødvendige forutsetninger for å utvikle en museumsbasert forskningspraksis som svarer opp mot etablerte forskningsstandarder, er neppe representativt for museumssektoren. Enhver som har fulgt med i norsk forskning slik den kommer til uttrykk blant annen gen-

«Jeg velger altså fortsatt å tro på et slikt samarbeid fordi det er en nødvendighet.»

nom NFRs forskningsstrategier og knallharde kamp om ressurstildelinger, i universitets- og høskolenes satsningsprogrammer, i den ressurskrevende satsningen på oppbygging av forskningsinfrastruktur og posisjonering mot EUs rammeprogrammer og i instituttsektorens strategiske kompetanseoppbygging for å komme markedet for oppdragsforskning i møte, forstår at det skal mer til for å vinne fram enn å «legge viljen til grunn, og la samarbeidet utvikle seg slik det høver best».

Sæther gjør et poeng av at undertegnede mener det er viktig at departementer med ansvar for styring og drifting av museer samarbeider på tvers av departementsgrensene, og oppfatter i realiteten dette som en dødslinje for en styrket museal forskningspraksis. Det er forunderlig at Sæther ikke kan se at stortingsmeldingen nettopp legger opp til et slikt samarbeid som et viktig strategisk verktøy «både i museumsnettverket og mellom museene og forskningsmiljøer i kunnskapssektoren». Her er meldingen på linje med en annen stortingsmelding, *Tingenes Tale* (2008), der spesielt universitetsmuseene oppfordres til å utvikle tettere samarbeidsrelasjoner med Kulturdepartementets museer. Dette vil, som ett av flere tiltak, kunne bidra til å utløse et betydelig forskningspotensial i dagens museumssektor samlet sett.

Jeg velger altså fortsatt å tro på et slikt samarbeid fordi det er en nødvendighet, og vil arbeide for realiseringen av dette blant annet

gjennom Norges Museumsforbund. Dette vil allikevel bare være ett av mange mulige virkemidler for å styrke den museumsbaserte forskningen. Andre tiltak vil være forskningsstrategiske planer, kompetanseoppbygging gjennom strategiske rekrutteringsplaner, prioritering av tid/ressurser til sammenhengende forskningsvirksomhet, internasjonal nettverksbygging, samarbeid med etablerte forskningsinstitusjoner og så videre. Alt dette er allerede virkemidler som med varierende effekt er brukt blant flere av våre store museer (utenom universitetsmuseene). Nå gjelder det for museumssektoren å svare opp til stortingsmeldingens visjoner på forskningsområdet, ikke å legge seg flat og beklage en traurig fortid.

AXEL CHRISTOPHERSEN,
professor og museumsdirektør,
NTNU Vitenskapsmuseet

Skandaløst av SPK

PENSJON: Jeg viser til artikkelen i Forskerforum nr. 10/2010 om særbehandlingene av dem i 1943-årgangen som er født i desember. Denne var den første indikasjon jeg fikk på at jeg ikke uten videre kunne gjøre som mine kolleger av samme årgang og ta ut alderspensjon fra folketrygden parallelt med full jobb. Jeg mener saken er ganske skandaløs og ville håpe at Forskerforbundet og Forskerforum kunne følge saken ytterligere opp. En ting er det sære i at man innfører

«Det er bekymringsfullt dersom Sæthers tafatte holdninger er representative i museumsmiljøet.»

Ob-la-di ob-la-da

en bestemmelse som forskjellsbehandler personer innen samme årskull. Vesentlig verre er det at det ikke informeres om det. Først i går, 7. desember, kom det en redegjørelse på Statens pensjonskasses (SPK) hjemmeside som i klartekst fortalte at vedtaket om å unnta 1943-årgangen fra de nye pensjonsreglene ikke gjelder for dem som er født i desember. SPK hevder at de har informert, og viser til et brev de sendte til de berørte i november, men for desemberbarna fra 1943 er dette brevet fullstendig misvisende. Riktignok påpekes det at det kan være ulønnsomt å ta ut pensjon parallelt med jobb, men så henvises man til en pensjonskalkulator på SPKs hjemmeside. Når man oppgir 1943 som fødselsår slik jeg gjorde – siden det faktisk er da jeg ble født – viser den at jeg ustraffet kan ta ut alderspensjon parallelt med full jobb, og det slo jeg meg til ro med. Riktig resultat for min gruppe får man ikke med mindre man bruker 1944 som fødselsår, men hvem kunne ane det?

I oktober begrunnet statsråden unntaket for 1943-årgangen med behovet for forutsigbarhet for gruppen. Det kunne på den bakgrunn være interessant å vite hva statsråd og departement synes om forutsigbarheten når korrekt informasjon om konsekvenser for desemberbarna 1943 per 1. januar 2011 først lå på SPKs hjemmesider 7. desember 2010, og at dette per i dag ikke er formidlet på annen måte til dem det gjelder. Man kan undres over hvor mange av de berørte som fortsatt svever i lykkelig uvitenhet om at å ta ut alderspensjon ved siden av jobb vil koste dem dyrt når de pensjonerer seg.

BJØRN F. BOYSEN,
professor,
Norges musikkhøgskole

Den moderne ivrigheten etter å måle våre prestasjoner har økt betydningen av å publisere for å lykkes som forsker. Antallet publikasjoner har økt formidabelt de siste tiårene, og enten du liker det eller ikke har nøkkelen til hardcore forskersuksess blitt en høy individuell H-indeks, som skal måle hvor mye og hvor godt du publiserer.

Det er vanskelig å skrive artikler og enda vanskeligere å skrive gode artikler. De skal gjerne skrives på engelsk, et språk mange av oss ikke har et naturlig forhold til, men har lært av The Beatles, Dynastiet, en ferietur til London og kanskje litt skolearbeid. Med tanke på hvor viktig skrivingen er for en forsker, synes jeg at det er et paradoks at jeg aldri har fått opplæring i å skrive en god vitenskapelig artikkel på engelsk. Det er en usagt forventning om at en skal lære vitenskapelig skriving på si, eventuelt bare kunne det fra før.

Hva gjør en vitenskapelig tekst god? Hvordan kan denne historien bygges opp for å gjøres interessant for leseren? Hvordan kan jeg formulere et presist resonnement som ikke kan misforstås? Jeg tror vi som forskere stiller slike spørsmål for sjeldent under skriveprosessen. Noe av forklaringen kan være at vi ikke anser skrivingen som viktig nok. Det er vitenskap vi holder på med, og så lenge den er bra, er alt godt. Det er på mange måter riktig. Skriving er et verktøy for oss, et litt irriterende håndverk og ikke hovedsaken. Men vi må passe oss for ikke å bli arrogante. God vitenskap forteller ikke seg selv, og vitenskapelig kvalitet er ikke alltid avgjørende for hvor viktig et vitenskapelig arbeid blir. Det finnes mange eksempler på god vitenskap som ikke blir lest, ja til og med ikke blir publisert, og dette kan skyl-

des skrivingen. En grunn til at vi fokuserer lite på skrivetrening, kan også være en holdning om at skriveferdigheter knapt kan læres, i hvert fall ikke på kurs. Løsningen blir at de som ikke kan skrive, bare kan ha det så godt, eller at skrivingen må læres ved ensom prøving og feiling. Det er ikke opplagt at en slik løsning tjener vitenskapen, for

hva om vi går glipp av forskeren med de aller beste ideene bare fordi han ikke skrev godt nok? En annen grunn er prioriteringer; det er ikke tid til skrivekurs blant alle verdige formål, verken i forskerutdanningen eller seinere.

Det finnes noen småkurs i vitenskapelig publisering hvor en kan plukke opp nyttige tips og triks, men det er mulig å fantasere om mer omfattende opplegg hvor en går grundigere til verks. Det finnes også selvhjelpsbøker å bla i for å finne mysteriets løsning. Jeg har gjort det og fant råd som var for enkle og subjektive. Et vanlig tips som «skriv førsteutkastet med flyt, uten å bry deg for mye om detaljer» tren-

ger ikke fungere for alle, i hvert fall ikke hvis du har lært mesteparten av din engelsk fra «Yellow submarine». Jeg har hatt marerittaktige opplevelser med førsteutkast skrevet i en slik bevissthets-

strøm. De var så dårlige at jeg måtte bruke månedssvis på å manøvrere rundt elendige formuleringer og logikk før jeg til slutt innså at det var best å begynne på nytt, helt uten flyt.

Kanskje kunne mange måneder vært spart og mange artikler fått flere lesere hvis vi hadde fått mer tekstkritiske tilbake-

meldinger. Det vil kreve en generell holdningsendring som gir bevissthet rundt skriveprosessen større plass, og et større tilbud om undervisning i vitenskapelig skriving.

Bo Terning Hansen
forsker, Kreftregisteret.

«Hva om vi går glipp av forskeren med de aller beste ideene bare fordi han ikke skrev godt nok?»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om akademien. De faste gjestene er **Bo Terning Hansen**, Norunn Askeland, Gunnar Sivertsen og Kristin Hestflått Spilker.

Åpent brev til styreleder Finn Bergesen, Fellesstyret for det «nye universitetet i Ås»

NAVNESTRID VED UMB: I en artikkel på Forskerforum.no – «Navnestriden på Ås: Livsviten-skap i søpla» – uttaler lederen for fellessekretariatet, Knut Moksnes, blant annet følgende: «Jeg er skuffet over akademikere som nedverdiger seg til et sånt diskusjonsnivå, hvor man bare snakker om Märtha Louises engleskole» og «Styret konkluderte med at de fremdeles ønsker seg et tematisk navn».

Til dette har jeg følgende kommentarer: Hovedinnvendinga mot navneforslaget er at mange fagfelt, for eksempel planfag, ingeniørfag og økonomi og administrasjon, dekkes dårlig av navneforslaget. Dette angår mer enn halvparten av studentene ved universitetet i dag. At navneforslaget skaper uheldige assosiasjoner og gjør det vanskeligere å rekruttere kvalitetsstudenter på flere fagfelt i framtida, forverrer saken.

Meg bekjent så konkluderte ikke fellesstyret med at det fremdeles ønsker seg et tematisk navn. Uttalelsen fra Moksnes står i sterk kontrast til dette. En sekretariatsleder skal lojalt følge opp hva styret går for, ikke fremme egne synspunkter til media. Jeg er derfor ikke alene om å ha mistet mye av den tilliten jeg hadde til Moksnes som sekretariatsleder. Derfor foreslår jeg at styret eller styrelederen iverksetter nødvendige tiltak for at lignende soloutspill ikke skal forekomme i framtida, og at sekretariatslederen blir seg mer bevisst at det nye universitetet skal favne alle fag ved Norges veterinærhøgskole (NVH) og Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB). Viss Moksnes ikke kan innfinne seg med dette, er det best for alle parter at man finner en ny sekretariatsleder før skadene blir for store.

EIRIK ROMSTAD,
Handelshøgskolen
ved UMB

Gjør prosessene åpne!

TILSETTINGER I AKADEMIA: Grundige diskusjoner og velformulerte ytringer hvor prinsippene finstilles og argumentene bygges på viten. Slik formes akademiske selvbilder. Her rå saklighet, kynighet og humane væremåter. Bak denne fasaden rundt livet på universitet og høyskoler utspiller det seg ikke sjelden råtten maktbruk, kameraderi, dolking, utstøting, triksing og manipulering. Hvor mye som er råttent, er det ulike meninger om. Men at mange både har merket det og er blitt merket av det, det vet alle som vil vite.

En situasjon hvor slike forhold ofte blir både synlig og omsnakket, særlig bak lukkede kontordører, er når stillinger lyses ut, søkere bedømmes og utvalgte tilsettes. Bak erklæringene om åpen konkurranse er det ikke sjelden tydelig hvem en stilling er tiltenkt, av og til også hvem som skal unngås. Det hender det kan tolkes ut av både utlysningsteksten og måten komiteen settes sammen på. Det finnes organer som skal «kvalitetssikre» slike prosesser, men de griper sjelden inn. Og gjør de det, blir det lett bråk, for da stilles komiteens integritet og saklighet i dårlig lys. Kritikkk av komiteer bør unngås, for det gjør det vanskeligere å få folk til å sitte i dem, mener noen.

Jeg vil her peke på bare én av grunnene (det finnes mange) til at slike prosesser for ofte får lov til å utspille seg på råtne måter, og til at de er vanskelige å diskutere saklig og åpent: sakkyndige bedømminger av søknader til akademiske stillinger er i Norge konfidensielle. I andre land (blant annet Sverige) er de ikke det, der er dette dokumenter som alle kan be om å få lese. Slik burde det være også hos oss. Hvorfor?

Et argument for hemmelighold har vært hensynet til søkerne. De skal slippe å få vurderinger av sin kompetanse offentlig omtalt. I praksis er hemmeligholdet oftere et vern for komiteene. De slipper å diskutere med andre enn seg selv

det de har skrevet om søkerne og deres publikasjoner. I mitt arkiv finnes det flere komitétekster som både komiteene og de som styrte prosessene, ville kommet dårlig ut av ved offentlig innsyn, mens søkerne ville hatt lite å frykte (kanskje bortsett fra den favoriserte).

Av og til uttaler komiteer seg om personlige egenskaper ved søkerne, også slikt som hører per-

Kanskje kan større åpenhet om søknadsvurderingene gjøre det mer belastende å sitte i sakkyn-digkomité, på ett vis. Men har en saklige hensikter (og det har vel de fleste), burde ingen ha noe å frykte. Og med større åpenhet vil de skjerpe seg.

For noen av oss har dette enda en viktig side: Det handler om mennesker og miljø. Når vi vet

«I praksis er hemmeligholdet oftere et vern for komiteene.»

sonvernet til. Men det er sjelden et stort tema i slike vurderinger. Og rammes noe av personvern, bør det kunne skilles ut fra dokumentet (slik jobbintervjuer er lukkede). Det aller meste som skrives om søkerens kvalifikasjoner, handler om forskning og undervisning de har utført, og måten de har gjort det på. Hvorfor skulle ikke det være åpent tilgjengelig for kolleger på linje med disputaser og bokmeldinger?

Å fjerne konfidensialiteten i slike saker vil være bra for forskningen. Når det trikses med tilsettingsprosesser, rammer det ikke bare forskere som har investert mye av sitt liv for å bli så flinke at de kan få jobb som forskere. Følgen kan også være at et institutt ikke får den ansatte som er best kompetent. Eller er det slik at de som trikses med slikt, gjør det for å hjelpe faget og ikke sine venner? Når tilsettingsprosessen får preg som ligner nepotisme og paternalisme, må en kunne spørre seg om det ikke kan føre til at hensynet til god forskning taper. Det kan også skje hvis rekrutter legger mer vekt på å skrive slik de med makt vil, enn på å skrive kritisk og eksperimenterende.

Selvsagt er det ofte diskutabelt hvem som er best kvalifisert til en stilling. Men da bør det også kunne diskuteres, i alle fall bør begrunnelsene kunne leses.

hvor få stillinger som lyses ut for forskere, og hvor mye søkerne har investert i å kunne konkurrere, skaper det sterke følelser når tilsettingene skjer etter prosesser det lukter dårlig av. Å reagere med sinne på slikt, er ikke irrasjonelt. Når noen holdes nede eller utenfor ved tilsettinger, og begrunnelsene er råtne, er det mer irrasjonelt å late som om det ikke har skjedd, eller er greit. At kolleger tier når slikt skjer, gjør også ekstra vondt for den som rammes. Slike forhold knekker folk. Det ødelegger helse og liv. Det gjør arbeidsmiljøer psykososialt dårlige å være i. Her rammes helse, miljø og fag samtidig: Dette undergraver kreativitet. Og det skaper varige hindre for samarbeid som kunne gjort forskningsprosjekter og fagmiljøer sterke.

Fjern konfidensialiteten fra sakkyn-digvurderingene av søkere til stillinger ved høyskoler og universitet. Det vil ikke fjerne alt råttent, men kan være et positivt bidrag til både personalpolitikk, arbeidsmiljø og forskning. Er det de beste forskerne som får jobb i akademien, så la oss vite hva som gjør dem best. Og la oss få lese hva komitémedlemmer som ofte er eksperter på feltet, mener om det rekrutterne har skrevet, hva som var bra, og hva som kunne vært bedre. Så kan også komiteene slippe å være tema

i busksladder, hvor snakket ikke er bygd på viten om hva de har skrevet, men det noen har sagt. Sakkyndige komitémedlemmer som ikke tåler slikt lys, bør universitetet ikke bruke. Og viktigst av alt: Unge mennesker som satser på forskning, fortjener å bli tryggere på at de vil få sine muligheter til å konkurrere avgjort av kompetanse og ikke av vennskap.

INGAR KALDAL

«Universitetet for livsvitenskap»

NAVNESTRID VED UMB: Artikkel i «Navnestriden på Ås: Livsvitenskap i søpla» på Forskerforum.no trenger noen presiseringer. Knut Moksnes, sekretariatsleder for fellesstyret til Norges veterinærhøgskole (NVH) og Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), forteller at han er skuffet over at akademikere nedverdiger seg til å blande assosiasjoner til prinsesse Märtha Louises engleskole inn i debatten om navneforslaget «Universitetet for livsvitenskap». Denne assosiasjonen ble imidler-

tid uttalt i Østland. Videre hevdes det at «enkelte fagmiljøer følte seg utelatt i navneforslaget». Dette er i beste fall en grov underdrivelse da det er et faktum at, målt i antall studenter, kun 34 prosent av virksomheten ved UMB faller inn under det akademiske begrepet «Life Science». Det ble videre sendt et felles brev til fellesstyret undertegnet av samtlige instituttledere hvor det understrekes at navneforslaget innebærer en uakseptabel faglig innsnevring i forhold til dagens UMB, og at det er helt nødvendig med et inkluderende navn. Det vil også være mer fremtidsrettet. Virksomheten til de tre største instituttene (Institutt for matematiske realfag og teknologi, Institutt for landskapsplanlegging og Institutt for økonomi og ressursforvaltning – også kalt Handelshøyskolen på Ås) faller ikke inn under livsvitenskapsbegrepet.

Instituttene representerer henholdsvis:

- Østlandets eneste sivilingeniøruddanning
- Europas eldste utdanning i landskapsarkitektur og i dag landets største fagmiljø innen by- og regionplanlegging

- Norges nest eldste økonomiutdanning

Protestene som kom til overflaten i forbindelse med navnevalget, var spontane og ukoordinerte og viste en felles motstand mot forslaget, ikke at «enkelte følte seg utelatt».

Professor Ole Gjølberg ved IØR har stått for et opprop med 135 underskrifter (det var de han klarte å få med seg før mailboksen ble full).

En protestgruppe (som undertegnede tilhører) ved Institutt for matematiske realfag og teknologi opprettet Facebook-siden «Nei til navnet Universitetet for livsvitenskap». Denne har for tiden over 1100 medlemmer. En spørreundersøkelse som fikk inn over 1100 svar, viste at 3 prosent syntes det var et godt navn. 6 prosent syntes navnet var dekkende for UMBs virksomhet. En spørreundersøkelse i Østlandets Blad viste at 3 prosent syntes det var et godt navn, 29 prosent forstod ikke navnet, og leseren kan sikkert glette hva de resterende prosentene mente.

Instituttlederne har sendt et felles protestbrev.

Det er uheldig at det er en sterk overrepresentasjon i felles-

styret og i sekretariatet av personer med bakgrunn i virksomhet som faller inn under livsvitenskapsbegrepet. Det bør også være grunn til å stille spørsmål ved at NVH, som er på størrelse med ett av de ovennevnte instituttene, er representert med tre representanter i fellesstyret, mens UMB med sine åtte institutter også bare har tre representanter. Det er dessverre en stor utfordring å få representert interessene til de ikke-biologiske delene av UMBs virksomhet. Navnesaken og uttalelsene til Knut Moksnes understreker dette til fulle. Det ville nok fremstå som mer elegant om man sørget for en bredere representasjon i fellesstyret og sekretariatet og på den måten klarte å få frem mer samlende beslutninger – noe som må være intensjonen.

THOMAS KRINGLEBOTN THIIIS og
LEIF D. HOUCK,
Institutt for matematiske realfag
og teknologi,
UMB

Diakonhjemmet Høgskole er en privat utdanningsinstitusjon og bygger virksomheten på et kristent diakonalt verdigrunnlag. Høgskolen tilbyr bachelor-, master- og videreutdanning i helse- og sosialfag, ledelse og diakoni.

Professor i sykepleie/helsefag innen aldring, eldres helse og eldreomsorg

Stillingen er tilknyttet **Institutt for sykepleie og helse**, og skal bl.a. bidra til videreutvikling og styrking av fagmiljø, forskning og masterstudiet.

Det er utarbeidet betenkning for stillingen.

Nærmere opplysninger:

Rektor Ingunn Moser
Tlf 22 45 19 00
moser@diakonhjemmet.no

Instituttleder Liv Thorhild Undheim
Tlf 22 45 19 30
undheim@diakonhjemmet.no

Fullstendig stillingsannonse: www.diakonhjemmet.no/stillinger

Søknadsfrist: 27.01.2011

Stillinger ledig:

- 2 doktorgradsstipendiater innen fagdidaktikk (norsk, engelsk eller matematikk) i grunnskolen -

Søknadsfrist: 15. januar 2011

Opplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til:
dekan Hein Lindquist tlf.: 48 11 89 66 eller prodekan Lena Lybæk
tlf.: 32 11 71 00.

- 1 doktorgradsstipendiat innen bedriftsøkonomiske fag

- 1-2 undervisningsstillinger innen juridiske fag -

Søknadsfrist 1. mars 2011

Opplysninger om stillingene kan fås ved henvendelse til:
dekan Hans Anton Stubberud tlf.: 90 06 64 01.

For fullstendig utlysningstekster se www.hibu.no

Vi gir talentene en fremtid!

HØGSKOLEN I BERGEN (HiB) er en av de største høyskolene i landet med 7000 studenter og 700 tilsatte. Høgskolen tilbyr aktuelle og yrkesrettede utdanninger innenfor helse- og sosialfag, ingeniørutdanning, økonomisk-administrative fag og lærerutdanning. Høgskolen har som målsetting å oppnå universitetsstatus. Det er bevilget midler til nytt høyskolebygg, noe som vil føre til at høyskolen blir samlokalisert.

Ved Høgskolen i Bergen er det ledig nyopprettet stilling som:

Bibliotekdirektør

I tillegg er det ledig stilling som: **Forskningsbibliotekar**

Søknadsfrist: 10.01.11

Se fullstendig kunngjøringstekst og søk stillingen på www.hib.no/stillinger

HØGSKOLEN I BERGEN

Postboks 7030, Nygårdsgaten 112, 5020 Bergen,
telefon: +47 55 58 75 00, post@hib.no, www.hib.no

HØGSKOLEN I BERGEN

UiO : Universitetet i Oslo

Universitetet i Oslo (UiO) er Norges største kunnskapsinstitusjon med 6.000 tilsatte og 26.500 studenter. UiO er Norges fremste allmennvitenskapelige universitet, med nasjonalt ledende og internasjonalt vel anerkjente fagmiljøer – og en viktig samfunnsaktor.

Vi søker en kompetent og erfaren direktør til Kulturhistorisk museum.

Museumsdirektør

Søknad sendes elektronisk via www.hodejegerne.no/ledige_stillinger/

Søknadsfrist: 1. februar 2011

Ref.nr. 2010/14551

Velkommen som søker

For nærmere søknadsinformasjon, se

www.uio.no/om/jobb-ved-uio/

Høgskolen i Telemark

Høgskolen i Telemark (HiT) har ca 5500 studieplasser og 600 tilsatte. Avdeling for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning er det fra 01.08.11 ledig tre faste stillinger i norsk. En fast stilling som professor og to som førsteamanuensis/førstelektor.

Professor i norsk Førsteamanuensis/førstelektor i norsk

Avdelingen har for tiden ca. 180 medarbeidere.

Stillingene er knyttet til Institutt for lærerutdanningsfag med instituttleder som nærmeste overordnede. Avdelingen har lærerutdanninger på Notodden, i Porsgrunn og i Drammen. Hovedarbeidsstedet for professorstillingen er Notodden. For de to stillingene som henholdsvis førsteamanuensis/førstelektor, vil den ene stillingen ha hovedarbeidssted i Porsgrunn og den andre på Notodden.

Studietilbudet ved avdelingen dekker grunnskole-, førskole- og faglærerutdanninger, bachelor- og mastergradsløp.

Stillingene skal bidra til å styrke forskning, formidling, undervisning og nettverksbygging i det norskfaglige området ved avdelingen, blant annet gjennom samarbeid med Avdeling for allmennvitenskapelig fag om planlagt mastergrad i engelsk og norsk fagdidaktisk retning.

Søknadsfrist er 31.01.2011.

For mer informasjon om stillingen, se høgskolens hjemmesider: www.hit.no

Vi skaper - sammen

Høgskolen i Telemark

Høgskolen i Telemark har om lag 5500 studenter og 600 tilsatte. Høgskolen er organisert i fire avdelinger og har undervisnings- og FoU-virksomhet i Bø, Notodden, Rauland, Porsgrunn og Drammen. Fellesadministrasjonen er plassert i Porsgrunn.

Rektor

Høgskolen i Telemark innfører fra 1. august 2011 enhetlig ledelse på institusjonsnivå, og skal tilsette en rektor i åremålsstilling. Rektor skal lede høgskolens samlede faglige og administrative virksomhet.

Høgskolen er inne i en spennende utviklings- og omstillingsprosess, og har ambisjoner om å oppnå universitetsstatus i samarbeid med nabo-institusjoner. Rektor vil ha en sentral rolle i dette arbeidet.

Høgskolen i Telemark søker en lydhør, engasjert og utviklingsorientert rektor som kan være en samlende kraft internt og som også evner å etablere gode samarbeidsrelasjoner med høgskolens studenter, FoU-institusjoner og samfunns- og næringsliv regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Stillingen krever betydelig organisasjonsforståelse og innsikt i samspillet mellom høgskolen og samfunnet rundt. Det forventes at rektor er en dyktig kommunikator med en motiverende lederstil preget av samarbeid, dialog og tillit. Samtidig må rektor være resultatorientert, ha beslutningsstyrke og prioriterings- og gjennomføringsevne.

Nærmere opplysninger ved rektor Dag K. Bjerketvedt, tlf. 35 57 50 06, eller høgskoledirektør Nils Røttingen, tlf. 35 57 50 05.

Se www.hit.no for fullstendig utlysning.

Søknadsfrist 19.01.11

Vi skaper - sammen

Jobbteknikk AS/CASPER Design

Stillingsannonser
på nett:

www.forskerforum.no

REKTOR - åremålsstilling

Høgskolen i Nesna har fra 1. august 2011 ledig stilling som rektor (faglig og administrativ leder).

Det kreves høy faglig kompetanse, praksis fra utdanning/ forskning og erfaring som leder.

Rektor tilsettes i et 4-årig åremål med mulighet for forlengelse en periode til.

Nærmere opplysninger ved rektor Helge O. Larsen, telefon 75 05 78 01/ 414 68648.

SØKNADSFRIST: 15. JANUAR 2011.

Søknad sendes Høgskolen i Nesna, 8700 Nesna

Se fullstendig utlysning: www.hinesna.no

Universitetet
i Stavanger

Universitetet i Stavanger (UiS) har 8300 studenter, 1200 ansatte og et mangfold av undervisnings-, forsknings- og formidlingsaktiviteter. Den faglige virksomheten er organisert i tre fakulteter og ved Arkeologisk museum. Mange av de eksternt finansierte forskningsaktivitetene foregår i samarbeid med vårt forskningsinstitutt International Research Institute of Stavanger AS (IRIS). Universitetet ligger i landets mest attraktive region med 300 000 innbyggere. Regionen har gode botilbud, et dynamisk arbeidsmarked og spennende kultur- og fritidsaktiviteter.

Bli med på å utfordre og utforske!

Førsteamanuensis i sosiologi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet,
Institutt for medie-, kultur- og samfunnsfag

Førsteamanuensis i samfunnssikkerhet

Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for
medie-, kultur- og samfunnsfag

Utforsk jobbmulighetene på www.uis.no

frantz.no

Dekanstillinger

HØGSKULEN I VOLDA

ÅREMÅLSSTILLINGAR

Ved Høgskulen i Volda er det ledig fire åremålsstillinger som dekan i perioden 1.8.2011 til 31.7.2015: Avdeling for kultur-fag, Avdeling for humanistiske fag og lærarutdanning, Avdeling for samfunnsfag og historie og Avdeling for mediefag. Ved Avdeling for humanistiske fag og lærarutdanning er det ønskeleg med tiltreding frå 1.3.2011.

Dekanen har overordna fagleg og strategisk ansvar, økonomisk-administrativt og personalansvar for avdelinga.

For stillingane blir det stilt krav om høgare utdanning og arbeidserfaring som er relevant i forhold til avdelinga sitt fag-område. Det blir lagt vekt på leiareigenskapar, samarbeids-evne, evne til strategisk tenking og økonomisk-administrativ kompetanse.

Kontakt: rektor Jørgen Amdam, tlf. 70 07 50 20

Søknadsfrist: 10. januar 2011.

www.hivolda.no/stilling

www.rodeo-arkitekter.no

Rodeo arkitekter AS søker en samfunnsviter

Vi er et tverrfaglig arkitektfirma med lokale og internasjonale prosjekter innen stedsutvikling, samfunnsforståelse og arkitektur. Vi søker en samfunnsviter med kunnskap og erfaring om prosjektstyring, med interesse for arkitektur, urbanisme og distriktsutvikling.

Se www.rodeo-arkitekter.no for mer om stillingen. Søknadsfrist 24. januar.

I

NYTT FRA HOVEDSTYRET

Forskerforbundets Hovedstyre har valgt Jan Hongslo som nestleder for 2011. Hongslo, som er forsker ved Folkehelseinstituttet, har lang erfaring som lokal tillitsvalgt og ett års fartstid som medlem av Hovedstyret.

Hovedstyret har behandlet søknader om statlige OU-midler og tildelt 6,4 mill kr til lokal tillitsvalgtopplæring i 2011. Som en overgangsordning vil det bli arrangert en ekstra søknadsrunde for høsten 2011. Hovedstyret har også fått en orientering fra lønns-politisk utvalg og drøftet tariffoppgjørene 2011. Forskerforbundets Opphavsrettsutvalg er gjenoppnevnt for en toårsperiode.

II

HØRING – TILTAK FOR Å REDUSERE ANTALL

MIDLERTIDIGE TILSETTINGER

Rapporten fra arbeidsgruppen som har utredet tiltak for å redusere antall midlertidige tilsetninger i universitets- og høyskolesektoren er sendt på høring fra Kunnskapsdepartementet med svarfrist 20. februar 2011.

Institusjonene må vurdere lovligheten av bruken av midlertidige kontrakter i prosjekter og innføre rutiner for systematisk oversikt over utviklingen av midlertidige tilsetninger, dvs. sikre løpende oversikt over individuelle grunnlag og varighet, skriver Kunnskapsdepartementet i høringsbrevet.

Forskerforbundet har bedt om innspill fra lokallag og foreninger innen 7. januar. Hovedstyret vil behandle saken på sitt møte 27. januar 2011.

III

HØGSKOLEN I BODØ BLIR UNIVERSITETET I NORDLAND

Høgskolen i Bodø blir Universitetet i Nordland fra 1. januar 2011. Statsråd Tora Aasland kom til Høgskolen i Bodø for å overbringe nyheten direkte til ansatte, ledelse og studenter ved høgskolen.

– Det er gledelig at Nordland nå har fått sitt universitet og at høgskolen har blitt belønnet for strategisk og målrettet arbeid over lang tid, sa Tora Aasland.

Forskerforbundet gratulerer Høgskolen i Bodø med oppnådd universitetsstatus!

KURSTILBUD – JANUAR OG FEBRUAR

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs for tillitsvalgte i januar og februar 2011:

- 12.01: Seminar om midlertidighet og feltavtaler, for tillitsvalgte
 - 31.01–02.02.11: Grunnopplæring trinn I for nye tillitsvalgte
 - 16.–18.02.11: Grunnopplæring trinn II for tillitsvalgte
- Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

BLIR DU MEDLEM NR 18 000?

Forskerforbundet vil i løpet av kort tid passere 18 000 medlemmer. Vi ønsker å markere dette med å gi et reisestipend på kr 10 000 både til den som blir medlem nr 18 000 og til den som verver vedkommende. Blir det deg?

I tillegg til markeringen av medlem nr 18 000 har vi fortsatt en vervekampanje, med premie til alle som verver nye medlemmer. Denne vervekampanjen avsluttes 28. februar 2011, og vi ber alle som har oppsparte vervinger om å merke seg dette.

IV

FORSKERE FØLER SEG STYRT

Forskere ved mer enn hvert tredje forskningsinstitutt sier de er blitt forsøkt styrt av offentlige oppdragsgivere. Det viser en spørreundersøkelse som Forskerforbundet har utført blant sine tillitsvalgte.

– Med henvisning til *SINTEF-saken*; kjenner du til tilsvarende tilfeller ved eget institutt der offentlig oppdragsgiver har forsøkt å påvirke resultater/konklusjoner i et forskningsoppdrag? var spørsmålet som Forskerforbundet sendte til sine tillitsvalgte. Vi fikk svar fra 26 forskningsinstitutter, og av dem var det 11 som svarte bekreftende.

V

AVTALE MED ABELIA OM ADGANG TIL MIDLERTIDIG TILSETTING

Forskerforbundet og Abelia har inngått en avtale om adgang til midlertidig tilsetting. Med hjemmel i Arbeidsmiljøloven har medlemsbedrifter i Abelia dermed lovlig adgang til tidsbegrenset tilsetting av stipendiater og postdoktorer samt i 20% bistillinger.

Forskerforbundet har ca 1200 medlemmer som er ansatt i en Abelia-bedrift. Abelia organiserer bl.a. Handelshøgskolen BI, SINTEF, UNI Research og en rekke andre forskningsinstitutter.

VI

HØRINGSUTTALELSE OM AKKREDITERING AV DOKTORGRADSTUDIER

Forskerforbundet går mot Kunnskapsdepartementets forslag om

tallfesting av minimumsstørrelse på fagmiljøet knyttet til et doktorgradsstudium. Det er ikke påvist at små fagmiljøer har dårligere doktorgradsutdanning enn store fagmiljøer, skriver Forskerforbundet i høringsuttalelsen.

Forskerforbundet mener det er grunn til å tro at departementets forslag er et forsøk på å stramme inn på adgangen til å bli universitet ved å skjerpe akkrediteringskravene. Det er kritikkverdigg at departementet gjør dette under dekke av å foreta tiltak for kvalitetsutvikling.

VII

INNSTRAMMING AV POSTDOKTORORDNINGEN OG UTREDNING AV INNSTEGSTILLING

For å sikre nok tid til kvalifiseringsarbeid mener Forskerforbundet at tilsettingsperioden som postdoktor må utgjøre minst tre år med ren forskning. I et brev til Kunnskapsdepartementet tar Forskerforbundet opp behovet for tydeliggjøring av hva som skal være innholdet i en postdoktorstilling.

I brevet foreslår Forskerforbundet også at det utredes en ny type stilling – «innstegstilling» – som et tiltak for økt forutsigbarhet i forskerkarrieren. Hovedinnholdet i en slik stilling skal være en lengre tilsettingsperiode med sikte på videre kvalifisering med garanti for fast tilsetting ved utløpet av åremålet dersom kandidaten er kvalifisert for tilsetting som professor.

VIII

STIPENDIATER OG DAGPENG
Forskerforbundet har bedt om

møte med Arbeidsdepartementet for å drøfte situasjonen for arbeidssøkere som arbeider med doktorgradsavhandling på fritiden. Saken gjelder om denne gruppen arbeidssøkere skal kunne arbeide på avhandlingen på sin fritid og motta dagpenger, samt de særegne karantenebestemmelsene som NAV praktiserer for denne gruppen.

Stipendiater som ikke klarer å fullføre forskerutdanningen innen utløpet av stipendperioden må i henhold til NAVs praksis avslutte arbeidet med avhandlingen for å ha rett til dagpenger. Forskerforbundet mener at NAV ikke kan legge begrensninger på hva det er anledning til å gjøre på fritiden så lenge kravene i folketrygdloven og forskrift om rett til dagpenger er innfridd.

IX

FAPs ÅRSMØTE OG VÅRSEMINAR

28.–29. mars 2011 holder Forskerforbundets forening for administrativt personale (FAP) vårseminar i Trondheim. Lokallagene ved NTNU og HiST står som arrangør i samarbeid med FAPs styre. Sett av datoene!

Mer detaljert invitasjon sendes ut til medlemmene så fort FAP har finansiering og program klart. Mer informasjon vil du også finne på FAPs nettside: www.forskerforbundet.no/fap.

X

FØLG FORSKERFORBUNDET PÅ FACEBOOK

Nå kan du følge Forskerforbundet på Facebook. Har du en Facebook-konto, gå til www.facebook.com/forskerforbundet og klikk «Liker». Tips gjerne andre som du tror kan ha interesse av å følge siden.

XI

KONTINGENTSATSER 2011

Forskerforbundets kontingentsatser økes med 3,5% i 2011, i tråd med Representantskapets vedtak. Ordinær kontingent i 2011 er dermed kr 336,- per måned, mens redusert kontingent for stipendiater og deltidsansatte er kr 184,- per måned.

Prisen på den obligatoriske gruppelevsforsikringen øker til kr 134,- per måned. Full oversikt over de nye kontingentsatsene finner du på vår nettside: www.forskerforbundet.no/kontingent.

Det nytter

Instituttsektoren har den siste tiden hatt stor mediedekning. Aftenpostens avdekking av en offentlig oppdragsgivers klanderverdige holdninger til og bruk av en Sintef-forskers rapport ble i samme avis fulgt opp med flere artikler hvor forskere stod fram og fortalte om liknende erfaringer med departementer og direktorater. Forskerforbundet bidro med eksempler på overtrap og manipulering med forskningsrapporter, debattinnlegg og kontakt med statsråd og stortingsrepresentanter. Aftenpostens oppslag skapte, heldigvis, stor uro i de politiske miljøene, og statsråd Tora Aasland engasjerte seg. Departementene fikk beskjed om å

rydde opp, standardkontraktene ble gjennomgått, og en pågående debatt om akademisk frihet også for forskere ved instituttene ser nå ut til å få den løsningen Forskerforbundet lenge har arbeidet for.

Saken om forholdet mellom forsker og oppdragsgiver dreier seg både om forskningens frihet, om forskerens uavhengighet og om tilliten til grunnlaget for politiske beslutninger. Forskningsdebatten er ofte preget av motsetninger og utfall. Det er ikke til å unngå. Derfor er det viktig ikke bare å gi tilslutning til politisk handling når man er enig i det som gjøres – det er også riktig å kunne gi ros når

den er fortjent. Aasland har i saken om forskningsinstituttene og oppdragsforskning vist vilje og evne til å verne om akademiske kjerneverdier – og hun har sett viktigheten og nødvendigheten av en fri forskning som grunnlag for demokratisk fattede vedtak til beste for samfunnet.

Debatten i Aftenposten viser nytten av å stå fram, nytten av debatt og verdien av politisk handling til beste for forskningsmiljøene.

Forskerforbundets engasjement for forskningsinstituttene viser seg ikke bare på det overordnede nivået.

I lengre tid har forbundet sentralt i samarbeid med lokalt tillitsvalgte arbeidet politisk for å få Uni Rokkansenteret, Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning og NTNU Samfunnsforskning inn under ordningen med basisfinansiering. Det siste fremstøtet fra forbundet kom i KUF-komiteens høring om statsbudsjettet. Komiteinnstillingen forelå 2. desember. Det er med glede vi leser følgende:

«Flertallet ber regjeringen om å disponere 5 mill. kroner innenfor rammen på post 57 til å finansiere basisbevilgningen til de tre samfunnsvitenskapelige instituttene i 2011.»

Dette er en viktig sak for de instituttene det gjelder, og det er ingen grunn til å tvile på Stortingets tilslutning til komiteens forslag når statsbudsjettet vedtas. Også denne saken viser god virkning av politisk arbeid.

Utfordringene til forbundet vårt er fortsatt store, og oppgavene er mange. Men ved et årsskifte skal vi ta med oss det som har skjedd rundt instituttsektoren den siste tiden, som tegn på at det nytter – og at vi som fagforening har lyktes i mye i 2010. Vi legger optimistisk til grunn at denne trenden fortsetter i 2011.

Lønn som fortjent

Lønn er normalt eneste synlige tilbakemelding vi får som verdsetting av jobben vi gjør. Lønna vår blir derfor ofte et følelsesladt og vanskelig tema som vi er opptatt av, men som vi sjelden snakker høyt om.

Da skattelistene for inntektsåret 2009 nylig ble lagt ut, fikk vi nok en gang mulighet til å gi nysgjerrigheten litt etterlengtet stimulans. Samtidig ga det mulighet til å reflektere over at det er begrenset sammenheng mellom det som legges i lønningsposene, arbeidstakernes kompetanse og innsats og arbeidets samfunnsrelevans.

Det er allment akseptert at ansatte i Forskerforbundets nedslagsfelt har en avgjørende betydning for verdiskapingen – og for å utvikle vel-

ferdssamfunnet, kunnskaps- og kulturnasjonen Norge. Det er samtidig godt dokumentert at ansatte i sektoren høyere utdanning og forskning gjennom de siste 30 årene har hatt en svakere lønnsutvikling enn sammenlignbare grupper i privat og offentlig sektor. Beregninger utført av blant annet Institutt for samfunnsforskning og Statistisk sentralbyrå gir et entydig bilde av dette. Forskerforbundets representantskap vedtok høsten 2009 en overordnet målsetting som sier at «medlemmene skal ha et lønnsnivå som gjenspeiler deres utdanning, kompetanse, ansvar og innsats».

Videre heter det blant annet: «Alle Forskerforbundets medlemsgrupper skal sikres en god reallønnsutvikling. Lønnsnivået skal heves vesentlig og være konkurransedyktig i forhold til sammenlignbare stillinger i samfunnet for øvrig og gjøre institusjonene i stand til å konkurrere nasjonalt og internasjonalt om å rekruttere og beholde den best kvalifiserte arbeidskraften.»

Målene er ambisiøse i forhold til de rammebetingelser som normalt er gitt for lønnsforhandlingene, og krever både hardt arbeid og gode ferdigheter fra våre tillitsvalgte. Likevel må vi tro på at det er realistiske

mål, fordi de handler om mer enn mer lønn til våre medlemmer. Det dreier seg like mye om å tilby arbeidsvilkår som gjør det attraktivt for de beste kandidatene å søke seg til sektoren, og slik bidra til en positiv utvikling av velferdssamfunnet.

Lønnsutvikling for medlemmene har betydelig oppmerksomhet både hos tillitsvalgte i lokallagene og i Forskerforbundets sentrale sekretariat. Disse jobber mye og hardt for både individuell og felles lønnsutvikling. Likevel er de ofte prisgitt stramme økonomiske rammer, som begrenser mulighetene for å oppnå full uttelling for gode forhandlingsargument.

Det tar lang tid å bygge opp den nødvendige kompetansen til ansatte i sektoren, det er derfor lite tid å miste for å ta igjen etterslepet i forhold til lønnsutviklingen i konkurrerende virksomheter. Politikerne må ikke bare forstå dette, men også gjøre noe slik at rekruttering til sektoren holder et kvalitativt høyt nivå.

Inntil dette er på plass, minner jeg om at vi alle har mulighet til å forhandle lønn ved tilsetting og overgang til ny stilling. Det kan være et godt bidrag til å løfte startkapitalen for den enkelte av oss.

Foran et nytt år

Ved inngangen til 2011 er det naturlig å se fremover; hvilke oppgaver og utfordringer ligger foran oss.

Jeg vil trekke frem tre store oppgaver. I ingen av disse starter vi i 2011 med blanke ark, alle er en videreføring av saker vi har arbeidet med både i 2010 og kanskje også i 2009.

En hovedoppgave i 2010 har vært arbeidet med å redusere ulovlig midlertidig tilsetting. Og vi er kommet et godt stykke på vei! Rapporten fra arbeidsgruppen «Tall og tiltak» om situasjonen i universitets- og høyskolesektoren inneholder forslag om en rekke tiltak som vi med et par unntak kan støtte. Rapporten er sendt på høring, og i 2011 må vi arbeide for at tiltakene iverksettes – av Kunnskapsdepartementet alene, sammen med institusjonene eller av institusjonene alene.

Samtidig må vi rette oppmerksomheten mot andre områder med høy midlertidighet. Vi vil følge opp undersøkelsen som vårt lokallag ved Oslo universitetssykehus (OUS) har foretatt. Den avdekket lange midlertidige tilsettingsforhold, og vi må i 2011 vurdere nærmere om situasjonen er den samme ved de andre helseforetakene. Arbeidssituasjonen for arkeologer med ofte kortvarige og sesongbetonte tilsettingsforhold må tas opp, og det samme gjelder forholdene i instituttsektoren; er situasjonen der så tilfredsstillende som vi tror?

Arbeidsgruppen «Tall og tiltak» er en oppfølging fra Kunnskapsde-

Av Bjarne
Hodne, leder i
Forskerforbundet

Av Kristin
Dæhli, medlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

departementets side av innstillingen fra Handlingsromutvalget, og er ett av de få konkrete tiltakene så langt. Et annet område hvor departementet har varslet oppfølging, er tid til FoU, det vil si arbeidsvilkårene til de ansatte i sektoren. AFI har fått i oppdrag å gjennomføre en tidsbruksundersøkelse som vil bli lagt til grunn for departementets arbeid med å bedre arbeidsvilkårene og forskningsmulighetene ved universiteter og høyskoler.

Av Sigríð Lem,
generalsekretær i
Forskerforbundet

Dette er bra, men undersøkelsen vil ikke foreligge før i 2012 slik at eventuelle tiltak neppe kommer før i 2013. Dette har vært en hovedsak for oss lenge, og vi kan ikke bare avvente departementets oppfølgingsarbeid. Vi vil derfor fortsette arbeidet i 2011 med å bedre forskningsmulighetene uavhengig av departementets tiltak, på samme måte som vi vil arbeide for at andre forslag i Handlingsroms-utvalgets innstilling blir fulgt opp.

Den tredje store oppgaven er lønn. Selv om 2011 neppe er året for de store lønnsloftene, vil vi arbeide for at vi får maksimalt ut av årets

lønnsoppgjør. Vi vil følge opp lønnsstrategien som representantskapet vedtok i 2009, vi vil arbeide frem en langsiktig lønnsstrategi som skal legge til rette for et lønnsloft, og vi vil følge opp Lønnsstrategiutvalg II, som er under arbeid. Mye vekt vil i 2011 bli lagt på lokalt lønnsarbeid samtidig som vi arbeider med organisasjonsbygging.

Men dette er selvsagt ikke de eneste oppgavene. Arbeidsprogrammet skal følges opp på en rekke punkter, kursvirksomhet både lokalt og sentralt er arbeidskrevende og viktig. Vi skal besvare og behandle en rekke henvendelser fra medlemmene, blant annet på det arbeidsrettslige området. Og ikke minst: Sekretariatet skal yte service til medlemmer, lokallag, fagpolitiske foreninger og tillitsvalgte. I tillegg kommer alle de sakene vi i dag ikke kjenner til...

Jeg ser frem til et godt samarbeid i 2011 med dere alle: hovedstyre, lokallag, fagpolitiske foreninger og medlemmer – bare gjennom et utstrakt samarbeid kan vi klare å løse alle oppgavene vi har foran oss.

AKTUELLE PRESSEKLIPP:

Fast ansatt midlertidig

Med fortrinnsretten i hånd holder det å være kvalifisert, ikke nødvendigvis best kvalifisert.

– Hva blir da igjen av verdien av fast ansettelse? Da er vi jo tilbake til status quo, sier Svein Olav Antonsen, leder i Forskerforbundet ved NTNU.

Antonsen fremholder at det for Forskerforbundet er uaktuelt å innføre light-rettigheter for en gruppe av forskere.

Universitetsavisa NTNU
8. desember

Forskere ute i kulda

– Systemet på UiA er ikke tilfredsstillende og noe vi kan akseptere. Universitetene skal drive forskningsbasert undervisning, det er en lovpålagt oppgave. Når en ansatt i vitenskapelig stilling ikke får nok forskningstid, vil det

svekke undervisningen over tid. Dette er et kjerneproblem, understreker leder Bjarne Hodne i Forskerforbundet.

Fædrelandsvennen 2. desember

11 av 26 forskningsinstitutter forsøkt styrt

Forskningsminister Tora Aasland berømmer Forskerforbundet for å ha undersøkt problemet.

– Min reaksjon er at dette er et overraskende høyt tall. Det ante meg allerede da jeg leste saken med forsker Solveig Osborg Ose at det bare var toppen av et isfjell, og at det kunne være mer. Derfor er det prisverdig at Forskerforbundet har tatt utfordringen og gjennomført denne undersøkelsen, sier Aasland.

Aftenposten 25. november

FORSKER FORBUNDET

FAKTA OM FORSKERFORBUNDET

Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning, museer og kulturminnevern.

Forskerforbundet har nærmere 18 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.

- Forskerforbundet arbeider for å styrke norsk forskning og høyere utdanning, til beste for samfunnet og for deg som medlem.
- Forskerforbundet forhandler lønn for deg, både lokalt på arbeidsstedet og sentralt.
- Du får bistand i spørsmål om dine lønns- og arbeidsvilkår.
- Forskerforbundet arrangerer kurs, konferanser og seminarer for medlemmer og tillitsvalgte.

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE:

Bjarne Hodne, Universitetet i Oslo (leder)

Jan Hongslo, Folkehelseinstituttet (nestleder)

Kristin Dæhli, NTNU

Marit Eriksen, Høgskolen i Østfold

Randi Halveg Iversby, Universitetet i Oslo

Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen

Kåre-Olav Stensløkken, Universitetet i Oslo

Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara)

Annelise Brox Larsen, Universitetet i Tromsø (2. vara)

Stig Ove Hjelmevoll, Universitetssykehuset i Nord-Norge HF (3. vara)

SEKRETARIATET:

Generalsekretær Sigríð Lem

Arkivleder Kristine K. Brox

Kommunikasjonsleder Arvid Ellingsen

Informasjonsrådgiver Unn Rognmo

Avdelingssjef Bjørn T. Berg

Rådgiver Jon W. Iddeng

Redaksjonssekretær Elin Havelin Rekdal

Forhandlingssjef Frank O. Anthun

Seksjonsleder Eirik Rikardsen

Juridisk rådgiver Birgitte Olafsen

Rådgiver Tanya Nymo

Rådgiver Kjetil Mørk (vikar)

Seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad

Advokat Brita Alsos

Advokat Haakon Utne Kierulf

Juridisk rådgiver Hildur N. Nilssen

Juridisk rådgiver Mariann Helen Olsen (permisjon)

Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Seksjonsleder Elisabeth Tindeland

Organisasjonskonsulent Natasa Duric

Sekretær Gerd Sandvik

Seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilssen

Økonomikonsulent Siri Johannessen

Regnskapskonsulent Bjørn Jensen

Regnskapssekretær Elisabeth Johansen

Organisasjonssekretær Turid Cordtsen

Førstesekretær Linda Pettersson

Sekretær Hans Askildsen

Sekretær Seija Hjelteig

Sekretær Lena Holum

Sekretær Inger Marie Højfeldt

Sekretær Tore Sandnes

**FORSKER
FORBUNDET**

Verver du medlem nr 18 000?

Forskerforbundet vil i løpet av kort tid passere 18 000 medlemmer. Vi ønsker å markere dette med å gi et reisestipend på kr 10 000,- både til den som blir medlem nr 18 000 og til den som verver vedkommende. Blir det deg?

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet før 28.2 2011 får vervepremie. Du velger selv om du ønsker premien for én verving, eller om du ønsker å spare til tre eller fem vervinger.

1 verving

Verv ett nytt medlem til Forskerforbundet og velg mellom værstatjon og vinstativ i vervepremie.

3 vervinger

Verv tre nye medlemmer og få en digital fotoramme i vervepremie.

5 vervinger

Verv fem nye medlemmer og velg mellom en iPod Touch (32 GB) og en Tivoli DAB-radio i vervepremie.

Kampanjen avsluttes 28. februar 2011. Har du oppsparte vervinger og ønsker vervepremie for disse? Ta kontakt på post@forskerforbundet.no.

Mer informasjon finner du på www.forskerforbundet.no/vervekampanje/.